

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

1894.

7:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Sjukvårdens ordnande på landsbygden.

Sven Dahlgren, Kvinnans ställning i det forntida Grekland. (Forts.)

Eko, Tvenne konstnärinnors utställning.

M. C., Ur de senaste årens litteratur i kvinnofrågan.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Från skilda håll.

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
 { För icke medlemmar » 4: 00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54.

Ull och Stickulle

(stickulle = söckad och virkad yllelump) mottages till väfning af klädnings-, sopp- och kostymtyger, sjalar, filtar m. m. All annan slags yllelump mottages till räfning af sägflock. Dessutom mottages alla slags tyger till pressning, beredning och färgning samt allt hvad till herr- och damgarderohen hör till färgning och kemisk tvättning. Särskildt rekommenderas förutom våra praktiska sjalar och filtar vår äkta blå *Trinningsmenschervot* och våra *halfulle-kärdningstygger* såsom varande i öke blott genom sitt elegansa utseende utan framförallt genom sin styrke, det ämpligaste tyg till arbetsdräkter för herrar och damer. I *Spånads-, färg- och presslöner* billigast i Stockholm. Gods hemtas afgiftsfritt från hemmen efter tillstånd. För större partier från landsorten betalas dessutom frakten fram och åter.

ELMGRENS VÄFVERI, Stockholm.

36 Stora Nygatan 36. — Telefon 11 65.

K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin och Almedahls Fabriks Försäljningsmagasin

7 Storkyrkobrinken 7
STOCKHOLM.

Specialité: **Linne-** och **Sängutstyrslar.**

Största härvarande lager af **Linne- & Bomullsväfnader:**

Duktyger, Handdukar, Näsdukar, Spetsar, Lakanslärtter, Broderier.

Färdigsydda Damutstyrslar, tillverkade å egen syateljier.

Priskurant och prover sändas franko. Order å väfnader, uppgående till minst 25 kronor, levereras fritt vid närmaste järnvägs- eller ångbåtsstation.

HANDARBETETS VÄNNER
Brunkebergstorg 18, STOCKHOLM.
Förening för den svenska kvinnliga hemslöjdens förädling i konstnärligt och fosterländskt syfte.
Utställning och Försäljning af:
Väfnader, Mattor, Konst-sömnad och Spetsar efter Samla och Nya Svenska Mönster, Nationaldräkter m. m.

WALBORG ULRICH'S Privata Sjukhem

60 Sturegatan, 1 tr., Stockholm.

Personer, liggande under läkarevård, mottagas i inackordering för kortare eller längre tid.

Referenser: Dr F. Netzler, 3 Sturegatan; Dr A Kull, 26 Nybrohamnen; Dr F. Klefberg, 11 b. Nybrogatan; Dr G. Hellström, 22 Hamngatan

Förfrågningar besvaras med omgående.

Bell telefon 404 i förbindelse med Riks- och Allm. telefon.

OBS.! Smittosamma och sinnessjukdomar mottagas ej.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning (*Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4*),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

PAUL VOSS,

Specialaffär för Sybehör,

43 Drottninggatan 43

(*hörnhuset af Klarabergsgatan*).

Billiga och bestämda priser.

Magasin des Nouveautés pour Confection

20 Kungsträdgårdsgatan 20

och dess filialer

3 Vesterlånggatan och 75 Vesterlånggatan

rekommenderar

i största urval till **billigaste priser**

Höst- & Vinterkappor

H. de THANCK HÖCKENDORFF.

*

Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger

Kulörta och Svarta Sidentyger

Bomulls-Tvättklädningstyger

Schalar och Kapptyger m. m.

Observera! Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af prover och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Profver på begäran
kostnadsfritt.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67

Sjukvårdens ordnande på landsbygden.

Sjukvårdens historia och människans stå till hvarandra i oupplösligt samband. Liksom man långt tillbaka i hedenhös spårar en och annan ljusglimt, som bebådar gryningen af en bättre dag, så framskymtar äfven vid studiet af sjukvårdens förhistoria en och annan bild, som visar, att till och med under hedendomens natt tanken att bereda lindring åt de af sjukdom och kroppsligt lidande hemsökta ej var mänskligheten främmande. Och allt ifrån kristendomens framträdande med dess lära om en allt och alla omfattande broderkärlek och barmhärtighet, dess ömmande för de lidande och plågade, se vi sjukvården gå steg om steg med civilisationen, till dess den nått våra dagars vetenskapliga ståndpunkt.

Att inom den trånga ram, som står till en tidskrifts förfogande lämna, vore det blott en i allmänare drag affattad historik öfver sjukvårdens gång genom seklerna, därtill är ämnet för rikt. Då emellertid sjukvården i våra dagar omfattas med ett allt lifvigare intresse och kvinnan däri intager en själfskrifven plats, hvilken år från år vinner i betydelse och omfång, ha vi funnit oss föranlåtna att gång på gång uttala oss, så väl i hvad som rör sjukskötsel i allmänhet som i en del med det stora hela förbundna bipunkter. Ty lika outtömligt och mångfaldigt som mänskligt lidande är, och, Gudi vare lofvad, äfven mänskligt skarpsinne att uttänka lindring och bot, där lidande förkommer, lika outtömliga äro de med sjukvården sammanhängande frågorna, då de en gång framställt sig för den för saken intresserade betraktaren.

Särskildt har på de senare åren en allt större uppmärksamhet ägnats åt en viss ytterst viktig detalj inom sjukvården, tyvärr allt för länge opåaktad: sjukvårdsförhållandena på landsbygden. Frågan är naturligen ej för Dagnys läsare obekant, lika litet som för hvar och en, hvil-

ken med någon uppmärksamhet följt Fredrika-Bremer-Förbundets sträfvanden och dess arbete i sjukvårdens tjänst, med afseende särskildt fäst på sjuksköterskornas maktpåliggande uppgift. I tvenne föregående uppsatser, den första af dessa författad af den berömda signaturen Esselde, har framhållits behovet af en förbättrad sjukvård på landsbygden och vikten af att för ändamålet lämpliga sjuksköterskor utbildades. Frågan, en gång väckt, har med energi tagits om händer af sakkunniga och nitiska personer, och om dessa ännu ej nått hufvudmålet för sina sträfvanden, äro desamma af en så sannt allmänmänsklig natur, att redan däri ligger en borgen för att de en gång skola krönas med framgång. Trots det tidiga skede hvori arbetet för förbättrandet af sjukvården i våra vidsträckta landsbygder befinner sig, tveka vi således ej att än en gång bringa detsamma på tal, öfvertygade om, att en god sak ej kan alltför ofta dryftas för att, från en af några få omhuldad idé, blifva till en det allmänna medvetandet omfattande välsignelserik verklighet.

Men innan vi öfvergå till en framställning af hvad för en förbättrad sjukvård på landsbygden hos oss hittills ansetts af vikt, vilja vi lämna en resumé af hvad i våra grannland verkats för samma människovänliga ändamål. Särskildt erbjuder Danmark, där »Sygeplejen udenfor Kjöbenhavn» redan sedan en följd af år erhållit en vidt utgrenad organisation, ett rikt och särdeles intressant material för kompletterande af denna gren inom sjukvårdens historia. Tack vare vänligt tillmötesgående från danskt håll hafva vi satts i tillfälle att dels af tryckta rapporter och berättelser, dels af godhetsfullt meddelade bref kunna bilda oss en god föreställning om sjukvårdens nuvarande ståndpunkt i vårt danska grannland.

*
*
*

Som bekant uppstod under och efter Krimkriget, förnämligast genom miss Florence Nightingales energiska bemödanden, i England, Schweiz m. fl. länder en ifrig rörelse för reformerandet af den dittills i högst bedröfligt skick varande sjukvården. Till Danmark nådde denna rörelse år 1861, och sedan den tiden verka tre institutioner för en

förbättrad sjukvård, nämligen diakonissanstalten i Fredriksberg, distriktssjuksköterskeföreningen för Kristianshavn och Amager samt Röda Korset i Köpenhamn. Men det viktiga stöd, som sjukvården erhöll genom dessa anstalter, kom naturligen hufvudsakligen själfva Köpenhamn och dess närmaste omnejd till godo; blott ett litet antal af utbildade sjukvårdssystrar, alltför ringa för att täcka behovet, kunde utsändas till provinsstäderna och landsbygden, många ansökningar om hjälp måste afslås på grund af diakonissornas fåtalighet, under det att krafven på och vikten af en god sjukvård allt mer af allmänheten insågs.

Den man, som först tog initiativet till afhjälpanDET af denna af hela landtbefolkningen kända brist, var n. v. stiftsfysikus i Odense doktor Trautner, d. v. praktiserande läkare i Bogense. Såsom sådan hade han vunnit en rik erfarenhet om det sorgliga tillstånd hvori sjukvården på landsbygden befann sig. Han upptog saken med ifver, påvisade hurusom behovet af sjuksköterskor var om möjligt ännu större på landet och i småstäderna än i hufvudstaden, där de sjuka åtnjuta förmånen af en mer bildad och sakkunnig omgifning samt vid behof kunna intagas på väl organiserade sjukhus. Tyngdpunkten i det förslag, doktor Trautner utarbetade till vinnande af sitt mål, låg i *stiftandet öfver hela landet af fria föreningar till befrämjandet af en förbättrad sjukvård*. Dessa föreningar, med församlingens läkare och prest i spetsen, skulle söka skaffa bygden en sjuksköterska, antingen en utbildad diakonissa, eller om detta ej läte sig göra, utse en därtill lämplig kvinna inom orten för att, efter en i ett större sjukhus genomgången sjukvårdskurs, omfattande vanligen ett år, anställas som kommunens sjuksköterska. Den regeln skulle nöga följas, att en sjuksköterska aldrig skulle åtaga sig sjukskötsel på egen hand utan endast genom föreningens bemedling, likaså att hon endast genom densamma skulle uppbära sin aflöning, ej direkt af den sjuke. Allt sedan 1877 har doktor Trautner med outtröttlig ifver arbetat för denna sak, och fullt inseende frågans stora betydelse har äfven den danska staten sedan år 1880 hjälpanDE inskridit genom beviljandet af ett årligt anslag af 10,000 kr. till utbildande och etablerande af kvinnliga sjukvårdare på landsbygden.

Saken gick till en början blott långsamt framåt. Först efter ifriga diskussioner i medicinska tidskrifter, den dagliga pressen och på läkaremöten lyckades den så småningom arbeta sig fram, till dess sjukvården på den danska landsbygden nu kan sägas hafva utvecklats till en vidt utgrenad organisation. Enligt den tryckta berättelsen för »Sygeplejsagens stilling udenfor Kjöbenhavn» för år 1893 verka i landsortsstäderna och landtkommunerna 129 sjukvårdsföreningar, hvilka anställt tillsammans 171 sköterskor.

Själfröskrifver doktor Trautner angående sjukvårdssakens nuvarande ståndpunkt på den danska landsbygden. »Sjukvårdsföreningarna hafva hittills haft ganska god stabilitet. Så vidt jag erinrar mig hafva till datum endast 5 föreningar upphört att verka, dels af den grund att valet af sjuksköterska ej utfallit lämpligt, dels emedan den person, som satt saken i gång, dött eller afflyttat från orten, dels ock emedan sjukligheten under en längre tid inom orten varit så ringa, att någon sjukvård ej varit af nöden. I det hela har man varit mycket belåten med sakernas ordning, det har ofta visat sig, att när en kommun fått en förening i gång, har det ej dröjt länge förrän grannsocknen följt exemplet. I regeln har sjuksköterskorna ingen annan förrättning än sjukvården, ha de inga sjuka att vårda, gå de omkring i socknen och se till af kroniskt lidande hemsökta fattiga, eller också sysselsätta de sig med sömnad eller annat handarbete i hemmen». — — — »Min första tanke var för öfrigt», skrifver doktor T., »att få offentligt tillsätta sjuksköterskor liksom barnmorskor, men jag tror saken på frivillighetens väg lyckas lika bra, åtminstone är detta fallet hos oss. Vid stiftandet af föreningar håller jag i synnerhet på två ting: att sjuksköterskan, utom i de mest tvingande fall, ej på egen hand åtager sig sjukvård och att betalningen erlägges genom föreningen, ej direkt af den sjuke. För öfrigt står det de respektive kommunerna fritt att ordna sitt sjukvårdsväsen på det sätt hvar och en finner lämpligast, hvilket ock berättelsen öfver deras verksamhet utvisar.»

Angående sjukvårdsföreningarnas uppkomst och de af dem anställda sjuksköterskornas förhållanden inhämta vi af de danska berättelserna ytterligare. Sjukvårdsföreningar bildas gemenligen därigenom, att för saken nitälskande personer

väcka intresse därför inom orten, dels genom privata samtal, dels genom möten med föredrag och diskussioner. Därefter utsändas listor till tecknande af bidrag, både sådana en gång för alla och årliga, helst så många som möjligt af de sistnämnda på det att företagets bestånd under ett par år framåt må vara betryggadt. Därpå samlas bidragstecknarne, antaga stadgar och välja styrelse, i hvilken alltid läkaren ingår. En för sjuksköterskekallet lämplig kvinna sökes och när hon är funnen, insändes ansökan till justitiedepartementet om statsbidrag till hennes utbildning. Dylikt bidrag gifves ej åt enskild kvinna utan endast åt föreningar, hvilka uppfyllt de af justitiedepartementet stipulerade villkoren. Utbildningen varar ett halft år och kan ske så väl på hospitalen och sjukhusen i Köpenhamn som på flere provinssjukhus.

Som förut är nämnt är sjukvårdsföreningarnas verksamhet högst olika, beroende på de lokala förhållandena inom orten. I städerna, där offervilligheten gemenligen är störst, äro föreningens medlemsbidrag ofta så rikliga, att sjuksköterskan af dessa erhåller hela sin aflöning, och är då sjukvården antingen fri för alla medlemmar eller blott för obemedlade, under det att icke-medlemmar betala för åtnjutten vård. För öfrigt är det af de olika föreningarnas kortfattade redogörelser svårt att göra sig ett rätt begrepp om, huru sjuksköterskornas löneförhållanden i sin helhet ställa sig. Lönen varierar mellan 75 och 800 kr. Tjänstgöringspengar, hyresersättning eller bostad och kost växla i de mest olikartade former. Lönen tyckes dock i allmänhet vara 250 à 500 kr. jämte fri bostad och vedbrand. Medelkostnaden för en sjuksköterskas lön och underhåll torde kunna beräknas till omkring 1,000 kr. pr år.

Beträffande sjuksköterskans samhällsställning uttalar d:r Trautner som sin åsikt, att, hvad Köpenhamn vidkommer, äro bildade kvinnor att föredraga, på landet däremot kvinnor af allmogen, hvilka, förutom anlag och kallelse till sjuksköterskekallet, stå något öfver sin klass i bildning och begåfning. Sådana hafva bättre kännedom om allmogens tänkesätt och lefnadsförhållanden och kunna lättare vinna dess förtroende än bildade kvinnor, hvilka folkets barn mer motvilligt låta få en inblick i sitt lif.

Liksom i Danmark doktor Trautners namn är oupplösligt förknippadt med sjukvårdsfrågan, för så vidt den rör den danska landsbygden, har äfven i Norge en framstående läkare, doktor Edv. Kaurin i Molde, gjort samma behjertansvärda sak till sin uppgift. Ehuru inseende, att de danska förhållandena ej helt kunna tillämpas på de norska, då befolkningens täthet och förmögenhetsvillkor i de respektive länderna ställa sig så olika, ansluter sig likväl doktor Kaurin i sina utförligt utarbetade sjukvårdsförslag till det danska systemet, i det han förordar stiftandet af sjukvårdsföreningar för ordnandet af sjukvårdsväsendet inom de olika kommunerna. Redan vid läkaremötet i Trondhjem 1891 fattades, efter ett af doktor Kaurin hållet föredrag, enhälligt resolution om anställande af undersökning angående villkoren för sjuksköterskors utbildning vid landets sjukhus samt om uppmaning till stiftande af sjukvårdsföreningar öfver hela landet. Sedan dess har med ifver inom norska läkarekretsar arbetats för saken och det lider intet tvifvel att arbetet, bedrifvet med så mycken energi och förmåga, inom en ej alltför aflägsen framtid skall krönas med framgång. I åtskilliga orter ha redan föreningar satts i gång och sjuksköterskeelever af dessa utsändts för att utbildas vid sjukhusen.

I vårt finska grannland, där alla nutidens i sann bemärkelse samhällsförbättrande idéer finna en fruktbar jordmån, har tanken om en ordnad sjukvård i landsorten ej undgått framåtsträfvärnes uppmärksamhet. Arbetet är dock ännu i sin första begynnelse, hvadan något utlåtande angående dess resultat ej kunnat erhållas. Sedan år 1893 utbildas sjuksköterskor, afsedda för landsbygden, å allmänna sjukhusen under resp. öfversköterskors och öfverläkares ledning. Kursen räcker ett halft år och är fullkomligt kostnadsfri. Hittills är antalet af sålunda utbildade sjukvårderskor 24. Framdeles komma årligen omkring 40 sådana att utbildas i och för sjukvården på landet och skall aflöningen för dessa sköterskor utgå helt och hållet från den kommun, i hvars tjänst de äro anställda.

Jämte den öfverblick af arbetet för sjukvården på landet i de med oss närsläktade skandinaviska länderna, som vi här lämnat, skulle det vara af intresse att äfven redogöra för den vidt omfattande verksamhet, som i samma ädla syfte

utöfvas i Baden. Tyvärr tillåter oss ej utrymmet en dylik redogörelse, till hvilken dock de oss genom vår kronprinsessas godhetsfulla försorg tillställda intressanta berättelserna och rapporterna öfver den badensiska Kvinnoföreningens arbete lämna ett rikt material.

* * *

Hvilka slutsatser drager man nu med afseende på sjukvårdens ståndpunkt i vårt eget land, då man sammanställer densamma med analoga förhållanden inom andra länder. Otvifvelaktigt erbjuder bland dessa Danmark, där redan sjukvårdsfrågan, efter hvad af ofvanstående redogörelse framgår, sedan flere år tillbaka nått en hög utveckling, en långt ljusare taffla än den Sverige har att uppvisa. Denna jämförelse skulle verka nedslående om man ej vid en närmare granskning funne, att våra förhållanden inom berörda område näppeligen kunna mätas efter samma måttstock som de danska. Att få en ordnad sjukvård genomförd i vårt vidsträckta land med dess glesa befolkning, dess hårda klimat och små tillgångar stöter i sanning på svårigheter af långt allvarsammare art än hvad fallet måste vara i det lilla, i natur och förmögenhets-hänseende så mycket lyckligare lottade Danmark.

Den princip, som blifvit följd vid det danska systemet, den att uteslutande på frivillighetens väg, genom af enskilda personer bildade, af enskildas offervillighet understödda föreningar upprätthålla en ordnad sjukvård, skulle ej här ha någon utsikt till framgång. De förslag, som sedan en följd af år uppställts till förbättrandet af sjukvården på den svenska landsbygden utgå också alla från den förutsättningen, att denna angelägenhet skulle vara, icke en den enskildes utan myndigheternas sak.

Redan 1885 påyrkade doktor J. E. Bergvall i en artikel i Eira, att något måste göras för landsbygdens hälso- och sjukvårdsförhållanden. Medlet härtill finner han vara anställandet af skolade sjuksköterskor, till ökande af läkarens arbetskraft och förmåga att hjälpa. Doktor Bergvall går så långt, att han i hvarje kommun tänker sig en sköterska, som skulle stå till vederbörande ämbetsläkares disposition. Så heter det i ofvannämnde artikel, som bär titeln: »Huru kan den enskilda sjukvården på landsbygden förbättras?»

Läkaren skulle bära det moraliska ansvaret för kommunalsköterskans tjänstutöfning.

Många timmar och dagar, som nu spillas på landsvägarne, skulle besparas honom, hans krafter och tid skulle icke onödigtvis förbrukas på detaljer och småsaker utan finge mera odeladt ägnas åt verklig läkekonst, och sist men icke minst, skulle han erhålla en värdefull bundsförvandt till spridande bland folket af en naturlig uppfattning om sjukdomarnes ursprung och väsen. Och ju mer denna uppfattning kommer att närma sig den naturvetenskapliga, desto lättare blir sedan hälsovårdslagarnes tillämpning.

Statens sak bör det blifva att vid större sjukhus och lämpliga länslasarétt bereda tillfälle för dylika sköterskors utbildning; landstingens att genom premier eller stipendier möjliggöra för äfven mindre bemedlade men passande personer att genomgå en sådan kurs.

Samma år upptog »Tidskrift för hemmet» i sin uppsats: »Gifves det en värneplikt för kvinnor?» äfven sjuksköterskefrågan till behandling.

Den däri utvecklade planen afsåg dock närmast utbildning till sjukvård i allmänhet och hade ingen särskild tillämpning på landsbygdens förhållanden. Hvad dessa beträffar, upptagas de dock ofta till behandling i de medicinska tidskrifterna, ehuru Dagny i sitt 4:de häfte för 1892 kan sägas lämna ett nytt uppslag i frågan genom utvecklande af planen för F. B. F. kurs för fältskärs-sjuksköterskor, hvilken nära ansluter sig till tanken om en förbättrad sjukvård för landet. En broschyr af pseudonymen Spe om »Sjukvården på landet, dess utöfvare och tillsyningsmän» tager därpå till orda för den styfmoderligt behandlade landsbygden, men som det där framställda förslaget mer går ut på att göra sjukvårdens- och läkekonstens redan befintliga handtlangare (de så kallade kloka gubbarna eller gummorna) bättre skickade för sitt själf-tagna kall, kan detsamma ej sägas vara något beaktansvärdare inlägg i hithörande ämne.

Ett i hög grad viktigt uppslag i frågan utgör däremot Doktor N. Englunds 1893 utgifna broschyr, »Om sjukvården på landet vid smittosamma sjukdomar», hvori han med lika mycken sakkännedom som varm medkänsla för vår i sjukvårdshänseende så illa lottade landtbefolkning, uppfordrar landstingen att ingripa genom beredande af medel för sköterskors utbildning. Som af titeln på doktor Englunds skrift framgår, är det särskildt åt förhållandena på landet vid fall af smittosamma sjukdomar, han ägnar sin uppmärksamhet. Så ofantliga än de uppoffringar äro, menar förf., som stat, landsting och kommuner gjort och fortfarande göra för hälso-

och sjukvården inom vårt land genom anläggande af tidsenliga, till dels storartade sjukhus och lasarett, har, då det gäller motarbetandet af smittosamma sjukdomars spridning, nästan ingenting gjorts. Och i hvilken grad just här lämplig sjukvård är af nöden, utvecklar doktor Englund i sin broschyr med kraft och vältalighet. Kom så de båda åren 1893 och 1894, då landet hotades af kolera, hvarigenom ett hälsosamt gif akt gafs åt vederbörande myndigheter. Den af kolerafarsoten föranledda s. k. kolera-ukasen, hvilken förordnar anställande af fasta sjukvårdare, sjuksköterskor eller sjukvaktare, kan sägas ha gifvit arbetet för den epidemiska sjukvårdens ordnande en ny utgångspunkt, och doktor Englund, frågans nitiska och praktiska förkämpe, utvecklar nu närmare sitt förslag i sin i år utgifna skrift: »Om sjuksköterskors anställande på landsbygden».

Enligt detta skulle sjukvården ordnas på följande sätt. Genom aftal med vederbörande lasarettsläkare skulle lämpliga elever antagas på länslasaretten och under läkarnes och öfverköterskors inseende inläras. Efter slutad lasarettkurs borde en ytterligare kurs genomgås med afseende särskildt fästad vid den epidemiska sjukvården. I sammanhang härmed förordar förf. en förslagsvis af F. B. F. utarbetad plan för anskaffandet af utbildade sköterskor åt de kommuner och distrikt, som därom göra ansökan hos Förbundet, hvarigenom en god borgen vunnas att sköterskorna skulle besitta de för ändamålet erforderliga kunskaperna. Förbundets förslag upptager nämligen efter elevkursen minst en månads tjänstgöring vid epidemisjukhus och därjämte en månads undervisningskurs i hälsoläraför en af Förbundet anställd lärarinna. Denna kurs afser att vara dels en repetitionskurs och dels ett medel att närmare lära känna sköterskan. Detta synes vara af vikt, då sakens framgång torde bero, icke på sköterskans duglighet i allmänhet, utan på hennes lämplighet särskildt för sjukvårdsarbetet på landsbygden. För att i detta afseende ett fullt tillfredsställande val må kunna träffas, föreslår d:r E. tillsättande af en nämnd, bestående af vederbörande läkare och tvenne af landstinget valda personer. Vi vilja här påpeka det synnerligt önskvärda uti att i denna nämnd äfven kvinna må kunna inväljas, så mycket mer som i nämndens uppgift äfven ingår ett öfvervakande af sköterskan.

Från ordets till handlingens område öfver gick frågan vid innevarande års landsting. Motioner om sjuksköterskors antagande hafva i flera län blifvit väckta och hafva mottagits på olika sätt. Malmöhus, Kristianstads, Kopparbergs, Linköpings, Nyköpings, Gefleborgs och Vesternorrlands landsting hafva alla fattat beslut att på sina respektive lasarett bereda tillfälle till sköterskors utbildning. Härjämte har Hallands och Vesternorrlands landsting beviljat icke obetydliga belopp att utgå såsom löner till kommunalsköterskor; i Halland 2,500 kr. för 5 sköterskors anställande i 5 olika provinsialläkaredistrikt, i Vesternorrlands landsting har beslutits att med två tredjedelar, dock högst 200 kr., bidra till kommunens utgifter för sköterskas anställande. I sistnämnda län, där behovet af sjukhjälp torde vara mest i ögonen fallande, saknas således icke blick för hvad som kräfvades i detta afseende. Skulle således kommunerna visa sig lika vakna för detta behof som landstingen och en sköterska komma att anställas i hvar och en af Vesternorrlands landsförsamlingar, torde ensam detta län komma att kräfva ett 60-tal sköterskor.*)

* * *

Så lyder i korthet redogörelsen angående arbetet för en organiserad sjukvård inom våra egna landamären. Hur summarisk en dylik berättelse än må förefalla, kan emellertid dess djupa och betydelsefulla innebörd ej undgå att fattas af hvarje tänkande människa. Vid sidan af de ämbetsmässiga ordalagen framträda gripande bilder af mänskligt lidande och mänsklig nöd. Vi se de små stugorna i våra aflägsna landsbygder, där otaliga människor i brist på lämplig vård lämnas att falla offer för sjukdom och plågor; vi se hur läkaren ofta står maktlös då farsoter ohäjdade gripa omkring sig och tusentals lif gå förlorade bland en okunnig åt sina egna hjälpmedel hänvisad landtbefolkning, men vi se äfven, att behovet af att här så väl den offentliga som den enskilda barmhärtigheten hjälpande ingriper, fat-

*) Enligt uppsatser i Eira om »Sjukvårdsresor i Lappmarken» framgår, att befolkningen i Enontekis, Jukkarsjärvi, Jockmock, Arvidsjaur, Arjeplog, Dorothea, Risbäck, Tärna och Junsele blott 2:e gånger årligen kan söka läkarevård (inom sina resp. kyrkoplatsar).

tats som en oafvislig plikt, ja som en helig mission af en del af vårt lands behjärtade män och kvinnor. Hvarje sund, i en sann humanistisk anda gående utveckling bär i sig fröet till framgång. Af hvad som hittills utträttats för realiserandet af tanken om en förbättrad sjukvård för landsbygden, kan man således med skäl säga, att om ännu ej stora synliga resultat vunnits, så för den väg man slagit in på i en riktning, som ovillkorligen en gång måste leda till målet.

Kvinnans ställning i det forntida Grekland.

(Forts. från föreg. häfte)

Om vi nu vilja mera i enskildheter göra oss en bild af en atheniensisk borgarinnas lif, står oss tyvärr endast ett magert material till buds, enär, som ofvan antydts, författarne från ifrågavarande tid icke anse mödan värdt att syssla med privatlivets förhållanden. Följande torde dock kunna anses såsom någorlunda säkert. I hvarje mera väl-mående atheniensisk borgares hus fanns en särskild afdelning för kvinnorna — *gynaikonitis* — belägen i öfre våningen eller i husets bakre del, i båda fallen så, att man för att komma dit eller därifrån måste taga vägen genom den manliga afdelningen. Inom detta trånga område förflöt den atheniensiska borgarhustruns och borgardotterns lif nästan helt och hållet. Äfven hustrun borde åtminstone icke ofta visa sig ute, och när hon det gjorde, borde hon vara ledsagad af tjänarin-nor; döttrarna höllos, åtminstone så länge de voro unga, i detta afse-ende ännu strängare. Nästan de ända tillfällen, då de fingo se något af världen, voro de religiösa festerna, vid hvilkas processioner och öf-riga högtidligheter de fingo vara närvarande dels som deltagarinnor dels som åskådarinnor. Då någon kärleksintrig omtalas hos en atheni-ensisk författare, är därför bekantskapen alltid inledd vid ett sådant tillfälle. Det är också troligt att kvinnorna fingo från en särskild plats på teatern åse skådespelen därstädes; om de dock, såsom några mena, voro uteslutna från lustspelen, läser ingen, som läst de bevarade bland dessa, kunna undra däröfver.

Öfver kvinnovåningens helgade gränser fick ingen främmande man träda, icke ens familjefaderns närmaste vänner. Men där innanför var husmodern härskarinna. Hon ledde och öfvervakade döttrarnas och tjänarinnornas arbeten, som hufvudsakligen bestodo i att spinna och väfva; ty kläderna för familjens både manliga och kvinnliga medlemmar förfärdigades ännu på denna tid jämväl i förmögna hus i allmänhet af husets eget folk. Syslandet med väfstolen ansågs som husmoderns alldeles särskilda hedersämbete, och här lade hon äfven själf hand vid arbetet. Äfven matlagning borde hon förstå sig på, och hon öfvervakade kökets sysslor, äfven om hon icke tog del i dem med egna händer. Hon hade vård om husets förråd och bar därföre nycklarne till dess skafferier och gömmor; dessa ansågos kunna fräntagas henne endast i det fall, att hon visade benägenhet att snaska af sötsakerna eller smutta på vinet, det sistnämnda, om vi få tro några forntida författare, ett ej ovanligt lyte hos de atheniensiska kvinnorna. Dryckenskap tyckes hafva ansetts — i motsats emot hvad fallet är hos oss — ligga mera för den kvinnliga naturen än den manliga. Såsom ofvan är nämndt, var det, då husfadern hade vänner hos sig på middag eller dryckesgille, icke tillåtet för husmodern och naturligtvis ännu mindre för döttrarna att vara närvarande.

I alla ofvan nämnda afseenden måste dock friheten för kvinnor af den fattigare folkklassen varit större än för dem, som tillhörde rika och förnäma familjer. Det omtalas t. ex. att de förra hemtade vatten från brunnarne i eller utom staden samt besörjde inköp för sig och de sina i bodar och på torg.

Skolor för kvinlig ungdom funnos icke i Athen, och den undervisning som bestods den unga flickan inskränkte sig till hvad modern och äldre slafvinnor kunde meddela henne, alltså i första rummet till bibringandet af de färdigheter, som tillhörde hennes blifvande husmoderliga kall — spinna, väfva, sy och laga mat. Dock torde det icke varit ovanligt, att någon kunskap i att läsa och skrifva meddelades flickan. Då hon uppnått fjorton eller femton år, var tiden inne för föräldrarne att se sig om efter ett passande giftermål åt henne. Hennes eget tycke rådfrågades naturligtvis icke; hon hade ju icke heller haft synnerligt tillfälle att skaffa sig något sådant. Föräldrarne uppgjorde saken på egen hand med brudgummen eller dennes föräldrar; eller ock tjänade någon äldre kvinna, som gjort detta till sin uppgift, som förmedlerska. Oftast torde den unga flickan aldrig sett sin blifvande make förrän på förlofningsdagen.

Förlofningen, som brukade äga rum endast några få dagar före

brölloppet, var en rent juridisk handling och gaf åt äktenskapet dess lagliga giltighet. Det är därför kanske riktigare att kalla den för den civila delen af själfva förmålningen. Vid detta tillfälle bestämdes beloppet af den hemgift, som brudens fader eller, om han var död, hennes närmaste anförvandter af faderns släkt voro pliktiga att gifva henne, — en bestämmelse som troligen tillkommit för att gifva hustrun någon säkerhet för att icke mannen skulle godtyckligt skilja sig från henne, hvilket han kunde göra utan domstols mellankomst; i sådant fall måste hemgiften återbäras till fadern eller anförvandterna. På bröllopsdagen anställdes ett offer åt de gudar, som beskyddade äktenskapet, hvarigenom föreningen fick sin för familjen och staten så viktiga religiösa karakter. Därefter följde ett af brudens fader eller anförvandter gifvet gästabad, i hvilket bruden beslöjad deltog. Fram på aftonen åkte bruden skönt smyckad jämte brudgummen på en vagn, ledsagade af bröllopgästerna under cittrors och flöjters klang och under afsjungande af en bröllopssång, till brudgummens hus, som var siradt med blommor och kransar. Brudens moder gick efter vagnen bärande en brinnande fackla. I dörren till brudgummens hus väntade dem dennes moder likaledes med en brinnande fackla i handen och förde bruden till brudgemaket. Någon följande dag tillställde brudgummens fader eller ock brudgummen själf ett gästabad.

Bland de motiv som voro bestämmande för mannen vid äktenskaps ingående, var, som ofvan är nämndt, det första och viktigaste känslan för den honom åliggande plikten att sörja för släktens fortsättande genom ättlingar af ädelt, oförfalskadt blod; därefter önskan att erhålla en klok och omsorgsfull förvalterska af hans hushåll. Hvad han således förnämligast såg på vid träffandet af sitt val var ädel börd, den uppfostran för husmoderns kall som gifvits i hemmet samt förmögenhet. Sentimentalt romantiska känslor torde varit tämligen främmande för såväl den ena som den andra parten. Hvad angår förmögenhetshänsynen, är dock att märka, att döttrarna icke ägde någon egentlig arfsrätt, utan måste, om de gifte sig, åtnöja sig med hvad fadern eller de andra anförvandterna efter öfverenskommelse med brudgummen funno för godt att gifva som hemgift. Endast om bröder ej funnos, ärfde dottern, men i detta fall var den närmaste manliga anförvandten af faderns släkt icke blott berättigad, utan också skyldig att gifta sig med henne. Dottern var alltså icke heller i detta fall egentlig arftagerska, utan endast förmedlerska för förmögenhetens bibehållande inom släkten — ett drag karakteristiskt för den atheniensiska uppfattningen af familjen och kvinnans betydelse för densamma.

Ett betecknande exempel på den rådande åsikten om äktenskapet finna vi i en skrift af den bekante filosofen och fältherren Xenophon, hos hvilken funnos förenade både sundt praktiskt förstånd och en ädel och ideel sinnesriktning, och som därför kan anses representera åsikterna hos den bättre delen af athenarne på hans tid. Han låter en athenare vid namn Ischomachos, som han framställer som en mönsterborgare, för Sokrates göra reda för huru han uppfostrat sin hustru, sedan han, då hon var femton år gammal, emottagit henne af hennes föräldrar, okunnig i allting utom i att väfva, väga upp spånaden åt slafvinnorna och koka mat, enär hon »naturligtvis i föräldrahemmet hållits under den strängaste uppsikt, så att hon skulle se så litet som möjligt, höra så litet som möjligt och fråga så litet som möjligt». Han har undervisat henne i de mångahanda plikter som åligga henne som husmoder, och han har funnit henne synnerligen villig att lära. Som högsta grundsats uppställer han att hon bör söka att vara honom den bästa möjliga medhjälperska uti världen om hans hus och, så väl som möjligt, uppfostra deras blifvande barn. Han utvecklar de olika skyldigheter, som tillkomma mannen och hustrun på grund af deras olika natur, hvarigenom de ömsesidigt komplettera hvarandra; mannen har sitt hufvudsakliga verksamhetsfält utom hus, hustrun inom hus. Vid det närmare bestämmandet af den senares uppgifter är det dock uteslutande fråga om de rent praktiska bestyren. Ej med ett enda ord antydes att hon bör deltaga uti och intressera sig för mannens uppgifter som statsmedlem och hans högre intellektuella intressen. Men om hon i fyllandet af sin kallelse visar sig mannen öfverlägsen, »skall hon göra honom till sin tjänare och icke behöfva befara att hon med tilltagande ålder skall blifva mindre aktad i huset».

* * *

Om vi därefter vända oss till den högre spekulatonens representanter under denna tid, Sokrates och Plato, och fråga, hvad de hafva att säga om kvinnan och hennes kallelse, finna vi ingalunda någon högre uppfattning i detta afseende, snarare tvärtom. Efter Sokrates anföras åtskilliga uttalanden, som vittna om ringaktning för kvinnan och för familjelifvet. I Xenophons skrift »Märkvärdigheter om Sokrates» säger denne på tal om äktenskapet: »vi se ju på med hvilken kvinna vi kunna få de bästa barnen, och med en sådan förena vi oss». Enligt en sengrekisk författare skall han en gång på frågan, om det vore bättre att gifta sig eller icke, hafva svarat: »hvilketdera du än gör, kommer du att ångra dig». Såsom en förklaring på denna

oädla uppfattning af äktenskapet hos den store tänkaren plägar man åberopa hans egen bittra erfarenhet som äkta man; hans hustru Xanthippa, som redan af samtida skildras såsom häftig och trätgirig, gjordes hos senare författare allt mera till föremål för omilda omdömen, till dess hon vardt för alla tider typen för ett huskors. Men det saknas ej skäl för den förmodan, att den stackars frun blifvit utmålad långt värre än hon i verkligheten var. Sokrates skulle nu en gång framstå såsom ett mönster af tålmodighet och orubblig sinnesro, och det kunde ju ej tänkas en bättre profvosten för dessa egenskaper än evinnerligt gräl och jeremiader från hustrun. Troligen har också Sokrates själf profvat sin hustrus tålmod. Hans likgiltighet för penningen, som så mycket beundrades af hans lärjungar, torde hafva setts i ett annat ljus af hustrun, som hade det knappt för sig och sina barn, medan mannen gick omkring och bjöd ut sin visdom gratis på gator och torg. Hans ständiga sysslande med begrepp och definitioner har kanske gjort hans konversation något tröttande för en kvinna. Men det må gå huru som helst med de försök, som på senare tiden gjorts att rädda den arma Xanthippas minne, man behöfver dock icke antaga någon annan grund för Sokrates uppfattning af kvinnans betydelse än att han delade sin tids och sitt folks åsikter, som blott hos honom ytterligare skärptes däraf, att han var så fullständigt upptagen af sitt kall som visdomslärare.

Hvad Plato angår, behöfver jag blott nämna, att han ville hafva kvinnogemensamhet införd i det idealsamhälle, som han så värtaligt skildrat i sin bok »Om staten». Däremot har han, liksom Greklands alla ädlare andar, de högsta tankar om vänskapens betydelse. Ett särdeles stort värde satte man i forntiden på vänskapsbandet emellan en äldre och en yngre man då båda besjälades af ifver för ädla sträfvanden, hvarvid den äldre kunde meddela åt den yngre af sin erfarenhet och sina insikter, den senare åt den förre af sin värme och sin entusiasm. Jämväl då detta förhållande, såsom nog ej sällan hände, hade en efter våra föreställningar groft osedlig karakter, omgifves det dock i skalders och andras skildringar med ett skimmer af romantik, som nästan alldeles saknas i deras framställning af förhållandet mellan man och kvinna.

* * *

Vi kunna icke lämna det femte århundradets Athen utan att nämna något om tidehvarfvets ryktbaraste kvinna *Aspasia*, hvilken trots olikhet i öfrigt dock med Xanthippa äger det gemensamt, att hon

blifvit på det grymmaste smädd af både samtid och eftervärld. Det är icke lätt att ur de ofta stridiga uppgifterna och omdömena om henne hos de gamla författarne söka ut det som bör anses sannt eller sannolikt och sålunda komma till en säker uppfattning af hennes personlighet. Hon kom som ung från det rika och yppiga Miletos till Athen och hörde alltså till hetärernas klass. Alla äro ense att hon varit en rikt begåfvad och bildad kvinna. Att hon haft intresse för högre ting kan man sluta däraf, att Sokrates gärna samtalade med henne om filosofiska frågor, från hvilka samtal han för sina lärjungar ofta citerade märkliga yttranden af Aspasia. Hon skall särskildt hafva sysslat med spörsmål beträffande kvinnans ställning och kallelse, hvarföre hon också ofta hade besök af atheniensiska fruar, som af henne begärde råd och upplysning. Sin största märkvärdighet har Aspasia genom sin förbindelse med den store Perikles, hvilken vid denna tid var Athens värklige härskare, icke på grund af någon bestämd vare sig laglig eller olaglig maktställning, utan blott genom kraften hos sin imponerande personlighet. Sedan Perikles skiljt sig från sin hustru, tog han Aspasia i sitt hus, och hon stod sedan intill hans död vid hans sida såsom hans trogna väninna och vårdarinna af hans hus, ehuru hon i egenskap af utländska icke kunde blifva hans lagliga hustru. Hon skall hafva utöfvat stort inflytande på honom, och det kan väl icke betviflas, att hon tagit liflig andel i hans höga sträfvanen så väl på politikens som konstens område. I Perikles' umgängeskrets gjorde sig liberala idéer gällande i religiösa, sociala m. fl. ting, och det kan på goda skäl antagas, att äfven Aspasia hyllat sådana åsikter; hennes samtal om kvinnans ställning hafva alltså troligen gått ut på att förorda större frihet i detta afseende. Ständigt ett mål för förtal och smädelser, blef hon en gång, på samma gång som åtskilliga andra af Perikles liberala vänner, utsatt för en formlig anklagelse inför rätta; anklagelsepunkterna voro att hon kränkt religionen och att hon förledt atheniensiska borgarinnor till osedlighet; den senare beskyllningen sökte troligen sitt stöd i de omtalade fruntimmersbesöken, hvilka lätt kunde ge anledning till illvilliga rykten. Perikles förde försvarstalan för henne. Den eljest så stolte och stele mannen skall då hafva bekvämat sig att under tårar anropa domarnes medlidande, och han lyckades verkligen utverka en frikännande dom. Såsom bevis på det kärleksfulla förhållandet mellan Perikles och Aspasia berättas af en författare, att han, hvarje gång han gick ut i staden och hvarje gång han kom hem, hälsade henne med en kyss; då detta nämnes såsom något märkeligt, måtte dylika ömhetsbetygelser icke varit vanliga athe-

niensiska makar emellan. Perikles sökte äfven få upphäfd den lag, som förbjöd äktenskap mellan en athenare och en utländska, men han lyckades endast utverka, att hans son med Aspasia förklarades äkta. Efter Perikles' död (429 f. Kr.) ingick Aspasia förbindelse med en annan folkledare vid namn Lysikles, hvilken snart afled. Om hennes senare öden är ingenting med säkerhet bekant.

I Sparta, där det enskilda lifvet i ännu högre grad än i Athen måste underordna sig under statens intressen, ledde detta förhållande till ett alldeles motsatt resultat med afseende på kvinnans ställning. Den spartanska kvinnan var den friaste i Grekland. Man må dock ej därför tro, att någon efter moderna begrepp hög uppfattning af kvinnan och hennes uppgift varit härskande hos det spartanska folket. Både vid sedernas utbildande och vid lagstiftningen i detta afseende synes hufvudsakligen den synpunkten hafva gjort sig gällande, att, då det spartanska folkets ställning ovillkorligen fordrade en krigisk anda hos dess medlemmar och då erfarenheten visade, att moderns egenskaper gingo i arf på barnen, vore det nödigt att se till att man äfven hos kvinnorna utvecklade fysisk kraft, mod och själfständighet. Därför höllos äfven kvinnorna från tidig ålder till kroppsöfningar och gjordes därigenom kraftiga och härdade; därför fingo de röra sig ute i lifvet med stor frihet och förvärfvade sig därigenom djärfhet och själfkänsla; därför fingo de umgås utvunget med männen och insöpo därigenom den anda, som besjälade dessa. Kvinnorna täflade, klädda i lätt dräkt, med hvarandra i kroppsliga idrotter och detta i männens åsyn, hvilket på andra håll i Grekland ansågs mycket opasande. Huru man fattade äktenskapets uppgift i Sparta, framgår bland annat däraf, att en spartansk hustru kunde med sin egentlige mans tillstånd (eller rättare måste, om han önskade det) hafva äfven en annan man, om sådant ansågs lämpligt för att få en kraftigare afkomma. Men utöfver de af lag och sed utstakade gränserna skall den spartanska kvinnan nästan aldrig hafva gått, och hon åtnjöt allmänt anseende i Grekland för dygd och trohet. Om hennes modiga och fosterlandsälskande sinnelag finnas många berättelser från forntiden, såsom den bekanta om en moder, som vid underrättelsen om en af spartanerna utkämpad strid först frågade, om spartanerna segrat, och därefter om hennes söner lefde, samt, då hon erfor att de alla stupat, fröjdade sig öfver att de fått dö för sitt fosterland. Den spartanska kvinnan ansåg för sin förnämsta uppgift att föda söner, som kunde strida och falla för Sparta.

Det väntas måhända, att nu skall följa ett bedömande af hvilka

följder kvinnans ställning i Grekland under omförmälda tid haft på det grekiska folkets senare utveckling och öden. De flesta, som sysselsatt sig med detta ämne, hafva i den grekiska och särskildt den atheniensiska uppfattningen af kvinnans kallelse sett en bidragande orsak till det grekiska och särskildt det atheniensiska folkets snara och djupa fall från den höga ståndpunkt, som intogs under det femte århundradet. Onekligen hafva åtskilliga goda skäl anförts för en sådan åsikt. Men om det är svårt att fullständigt utreda verkningarna af sociala företeelser i nutidens lif, måste detta vara i ännu högre grad vanskligt i fråga om en tid, som vi så ofullkomligt känna som den ifrågavarande. Alla dylika funderingar leda oss in på de lösa gissningarnas område.

De följande århundradena af det forntida Greklands historia, på hvilka här icke är utrymme att närmare ingå, förete utan tvifvel en bild af förfall, först och främst i politiskt afseende, men äfven i socialt och sedligt. Dock saknas icke ljusa sidor. Just det politiska förfallet hade till följd, att det enskilda lifvets betydelse steg, och därmed steg också kvinnans inflytande i samhället. Vi finna också hos många senare grekiska författare ett intresse för familjelifvet och för kvinnan, som man förgäfvos söker hos glansperiodens skriftställare. Den grekiska kvinnan var redan på väg till att uppnå en värdigare ställning, då kristendomen kom med sitt budskap om alla människors lika värde och därmed påskyndade den började utvecklingen.

Sven Dahlgren.

Tvenne konstnärinnors utställning.

De två nyligen afslutade utställningarna i Konstföreningens nuvarande och f. d. lokaler ha lifligt väckt stockholmspublikens intresse och varit osedvanligt talrikt besökta. »Du *har* väl varit på Muncks utställning? — Inte? — Ja, då *måste* du gå dit, det är alldeles förskräckligt!» Och suggererad af detta påstående har man ej kunnat underlåta att gå och se på Munck, hvars osunda fantasifoster kommit en att, allt efter ens temperament, rysa, harmas eller skratta, och så ha kanske de flesta liksom anmälararen skyndat att söka nya intryck genom att i samma vefva gå upp på den Jolin-Bredbergiska utställningen.

En orienterande öfverblick visar oss här, att fröken Jolin i en talrik samling akvareller bjuder på ett panorama från sina under de sista två åren företagna resor, under det att fru Bredberg gifver en retrospektiv öfversikt af sin konstnärliga produktion ända från mediet af 80-talet. Första intrycket blir då ovillkorligen hos den förstnämnda en angenäm jämvikt, hos den senare en ojämnhet, som blott kan förklaras genom ett ytterst känsligt temperament. Men första intrycket visar sig ej alltid hålla streck, och vi dröja med nöje kvar en stund för att göra närmare bekantskap med två så olika konstnärskynnen som dessa.

Porträttet är den genre Mina Bredberg företrädesvis slagit sig på, och de material hon härvid använder äro pastellkritorna eller oljefärgen. Porträttmålning är en ansvarsfull sak. Det gäller ju här att så fördjupa sig i sin modells karakter, att man på duken återger själfva den personlighet man har framför sig och ej blott dess yttre omhölje, utan att därför detta sistnämnda får på minsta sätt försummas. Mina Bredberg torde blott till dels uppfylla dessa villkor. En lefvande karakteristik träder oss till mötes från hennes dukar, en varm och förstående själ vibrerar i hennes penselspets. Så mycket mer måste man då beklaga, att hon ej mer är herre öfver uttrycksmedlen; betänkliga teckningsfel vidlåda åtskilliga af hennes arbeten.

Och likväl *kan* fru Bredberg teckna. Här stå vi just inför den ojämnhet jag i början omnämnde. Två af de utställda porträtten, båda pasteller och porträtt af fru Bredbergs systrar, äro helt enkelt förträffliga. Det ena är endast ett hufvud, som blidt och älskligt, dessutom delikat till färg och utförande, ler mot oss ur sin ram; det har varit synligt på någon utställning förut i Stockholm, och man återser det med nöje. Det andra, måladt 1893, visar oss den unga dam, hvars intagande byst, modellerad af Walter Runeberg för ett tiotal år sedan, finnes på Nationalmuseum i Stockholm. Den smärta unga flickan har mognat till maka och moder, men fortfarande hvilat en flickaktig charme öfver hela hennes apparition, sådan den här ter sig för oss. Porträttet är hållet i sobra grå toner, mot hvilka den klara karnationen och det ljusa håret stå mycket vackert.

Ovillkorligen är fru Bredberg lyckligast som pastellist. Oljefärgen frestar henne ut på stigar, där hon förlorar sitt mål ur sikte och irrar än hit, än dit, lyssnande till röster, som höras i snåren: »kom hit», »se på mig», »gör som jag» — i stället för att lita på sin egen syn på tingen, hvilket man tryckt borde kunna göra, när man är så begåfvad som fru Bredberg otvifvelaktigt är. Mina Bred-

berg hade en gång beträddt en god stråt med sitt vackra själfporträtt i knäfigur, som, om jag ej missminner mig, utställdes på salongen för några år sedan, men som man tyvärr ej fick återse här på utställningen. Från samma Parisperiod hade man likväl ett godt prof i det ståtliga, litet i Riberas silfvertoner hållna porträttet af en ung ryska. Men fru Bredberg står ej stilla, hon hör till de sökande — hvarom äfven hennes med goda ansatser präglade första försök i historiemålning, »Enkedrottning Maria Eleonora och Kristina vid Gustaf Adolfs lik», bär vittne — och säkert skall hon ha något nytt att säga oss nästa gång hon träder inför offentligheten.

* * *

Att Ellen Jolin blifvit en favorit hos publiken och i synnerhet den publik, som sett sig om litet i världen, är icke underligt. Hvem följer icke med intresse och tacksamhet en så bevandrad och så älskvärd ciceron som fröken Jolin på hennes ströftåg i främmande land? Först hälsa vi på i Italien, där vårt besök denna gång hufvudsakligast gäller Verona och Venedig.

I Romeo och Julias stad visar hon oss folklifvet på gatorna och torgen, stannar inför de ståtliga Scaligergrafvarna, för oss in i kyrkorna och vandrar ut med oss till Giardino Giusti, där springbrunnarna plaska, omramade af en bländande blomsterprakt och där cypresserna stå höga och allvarliga. I Venedig likaså tar hon oss med in i San Marcokyrkans guldkimrande dunkel och låter gondolen föra oss till många andra härliga, välbekanta gamla platser, allt under det att den emellanåt gör en afstickare in i någon afsides liggande sidokanal för att visa oss ett eller annat stämmingsmättadt motiv, som hittills undgått oss. — Så bär det af tvärs öfver kontinenten till England. I London afägga vi ett besök i Westminster Abbey, men dväljas för öfrigt mest i National Gallery bland de gamle mästarne, af hvilkas verk fröken Jolin visar oss ett med fint konstförstånd gjordt urval i en samling små kopior i akvarell och ett par större i olja. Sedan fara vi ut på landsbygden, där vi få se några genomkaraktäristiska engelska landskyrkor och likaså en ytterst typisk bygata. Vår resa slutar i det vördnadsbjudande gamla Oxford, hvars mångfald af pittoreska arkitekturmotiv naturligtvis blifvit ett rikt fält för Ellen Jolins flitiga pensel.

Härmed och sedan vi nämnt några hemma utförda saker — en präktig interiör af Tyska kyrkan i Stockholm, det inre af en ornamentbildhuggares atelier med flera figurer, ett par vackra blomster-

stycken och dessutom några albumblad med friluftsmotiv — ha vi åtminstone dragit upp konturerna för fröken Jolins rikhaltiga och omväxlande utställning.

Af det ofvan sagda framgår, att Ellen Jolin hufvudsakligast är arkitekturmålarinna. Som sådan torde hon också öfverträffas af få, och säkert är, att sedan F. W. Scholanders dagar har Sverige icke haft någon så skicklig arkitekturakvarellist att uppvisa. Mången god konstnär i våra dagar håller före, att ju lättare och med ju smärre medel en sak åstadkommes desto bättre, förutsatt att ett verkningfullt resultat vinnes. Just härutinnan ligger äfven Ellen Jolins styrka. Med ett säkert öga förenar hon en skicklig hand och vet att föra penseln smidigt och lätt utan att famla, hvilket är en icke oväsentlig del af det fulländade mästerskapet. På utställningen hörde man mer än en af våra mest framstående arkitekter falla i både förundran och förtjusning öfver det sätt, hvarpå en icke-fackman »och därtill ett fruntimmer» kunde återge arkitekturen, som hade hon trängt in i dess inre väsen och på samma gång så otroligt lätt och lekande. Hvad som också tilltalar arkitekten och för öfrigt hvarje vän af sund konst är, att fröken Jolin icke faller för frestelsen att utsmycka eller restaurera eller »plocka ihop» sina motiv, utan samvetsgrannt återger dem just sådana de tett sig för henne.

Att den med en så idog talang utrustade konstnärinnan röner uppmuntran från publiken är både rättvist och naturligt. Många äro väl de, som dragit en lättnadens suck öfver att kunna öfverlämna sig åt en stunds ogrumlad konstnjutning och slippa ängsligt och med en otreffig känsla af egen dumbet rådfråga katalogen om den dolda meningen hos det konstverk de ha framför sig. Och kanske en och annan, hvilken det annars icke skulle falla in att »begå en sådan extravagans» som att köpa en tafla, i öfvermåttet af sin tacksamhet öfverrumplad sig själf med att ha förvärfvat en af dessa vackra akvareller. Men ändå flera äro väl de, hvilka med glädje införlifvat en »Ellen Jolin» med sin tafvelsamling till hemmets prydnad och fromma. Sålunda har tvifvelsutän fröken Jolin gjort Sveriges konstnärskår den tjänsten att ha bidragit till återupprättandet af det svenska mecenatskapet gent öfver staffitaflan, hvilket under en längre följd af år varit nästan bortdomnad, och det är ej det sämsta resultatet af den Jolin-Bredbergiska utställningen.

Eko.

Ur de senaste årens litteratur i kvinnofrågan.

II.

Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning af Alexandra Gripenberg. Helsingfors 1893, 94. Häfte 1—4.

Norske kvinders sociale og retslige stilling af Gina Krog. Utgifvet af Norsk Kvindesagsforening. Kristiania 1894.

Kvinnan och Kvinnoarbetet i Finland af Unionen, Kvinnosaksförbund i Finland. Helsingfors 1893.

Le grand Catéchisme de la Femme par Louis Frank. Paris, Verviers 1894.

Ett af de mest omfattande verk i kvinnofrågan, som hittills utkommit i de nordiska länderna, är fröken Alexandra Gripenbergs »*Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning*», hvilket f. n. är under utgifvande i Helsingfors. Författarinnan yttrar i sitt företal, att hennes bok framkallats af en önskan att sprida kännedom om arbetet till höjande af kvinnans ställning och att bidra till ett ökad intresse för den s. k. kvinnofrågan. Detta bokens dubbla syfte har betingat dess form, och gör att arbetet framträder mindre som en uppslagsbok än som en samling skildringar af kvinnofrågans utveckling i olika länder.

Rörande frågans uppkomst yttrar förf.: »Man kan icke lägga fingret på ett bestämdt årtal och säga: 'Här begynte hon'. Men om man följer hennes spår, så långt de kunna följas, skall man finna, att hon framträdde i samma mån som betraktelsesättet om den starkares rätt blifvit undanskjutet.»

Efter en kort återblick på kvinnofrågans öden fortsätter förf.:

»Slutligen kom vår tid med dess yrkan på individuell frihet, fri konkurrens och privilegiers afskaffande. Öfverallt inom den civiliserade världen begynte man omfatta principen, att individen icke födes till en bestämd ställning i samhället, utan bör få tillfälle att välja sig en plats i det samma, på grund af naturliga anlag och betingelser, men ej på grund af ärfda privilegier eller fördomar. Man betonade individens ansvarighet för det pund, som blifvit honom förlänadt, och måste som en följd däraf äfven göra samhället ansvarigt för att ingen brukbar kraft inom detsamma förkväfdes. Den naturliga konsekvensen häraf blef, att också kvinnan borde få välja sin plats i samhällets och mänsklighetens arbete för andlig och materiel förkofran.

Sålunda har kvinnofrågan framträdde fullt historiskt berättigad. Hon är icke någon tillfällig utväxt på det moderna samhällslifvet,

utan står i så nära samband med vår tids hela riktning, att man lika gärna kan tänka sig att kunna häjda tidens ström, som kvinnosakens utveckling. 'Hon innebär ingen fientlighet, icke ens ett upprorsskri. Hon är framför allt ett upprop till harmoni mellan skapelstens båda mäktiga krafter, man och kvinna'. (Topelius). Hon åsyftar icke blott tillgodoseende af kvinnornas intressen, utan främst att tillgodogöra mänskligheten ett pund, som legat begrafvet, genom att bereda det kvinliga inflytandet större plats inom samhällslifvets alla områden och sålunda återställa harmonien mellan dess nog ensidigt utvecklade organism.»

»Vore det icke skäl», fortsätter förf. längre fram, »att försöka hvad en ny insats i utvecklingsarbetet, kvinnans inflytande 'i frihet och under ansvar' kunde medföra?»

Detta är den tanke, som är kärnan i det s. k. kvinnosaksarbetet, hvilket så ofta blifvit missförstådt af såväl motståndare som vänner till detsamma. Utgående från en förutfattad mening om kvinnans natur, anse de förra, att kvinnosaksarbetet går ut på att utrota det specifikt kvinliga hos kvinnan. Om så vore, skulle allt tal om kvinligt inflytande för framtiden vara fullkomligt onyttigt. Ty genom att göra kvinnan till en upprepning af mannen — förutsatt att detta vore en möjlighet — skulle samhället endast vinna mera enformighet, ytterligare tillförsel af gamla, redan förefintliga element. Förhållandet är likväl det rent motsatta. Kvinnosaken afser just att utveckla det specifikt kvinliga. Frigör kvinnan, och först då skall man se hvad som är hennes verkliga natur, hennes egendomlighet, och kunna tillgodogöra sig densamma.

En del kvinnosaksvänner åter 'se icke skogen för träd', icke målet för medlen. Därföre kan man höra uttryck sådana som 'kvinnofrågan är en blott upplysningsfråga?' o. s. v.

Kvinnofrågan är detta och mycket mer. Hon är en *mänsklig-hetens fråga*, en fråga om frigörelse och harmonisk utveckling för mänsklighetens hela organism. Hon är 'den store Kongstanke, att samle alt folket — vække det, så det kender sig vare et'.

Huru denna tanke i olika länder arbetat sig fram och med hvilka resultat söker förf. skildra i sitt arbete.

Af detta har hittills endast första bandet utkommit, och däri redogöres för kvinnofrågans uppkomst och utveckling i Amerika, England, Tyskland, Österrike, Nederländerna, Belgien, Schweiz, Ryssland, Polen, Böhmen, Ungern och Grekland. Förf. angifver, att vid denna uppställning en etnografisk ordning blifvit iakttagen. Denna förefaller oss dock tämligen godtycklig. Utgår man från en etnografisk ståndpunkt, borde väl bl. a. de skandinaviska folken behandlats i sammanhang med de öfriga germaniska.

Fullkomligt riktigt är det däremot att, vid en skildring af kvinnofrågan, börja med Amerika (eller som det riktigare borde heta

Nordamerikas Förenta stater). Ty det var oomtvistligen där den först uppstod. Där hade kvinnorna allt ifrån kolonisationens början haft ett betydligt större inflytande än i gamla världen. Revolutionen, hvarigenom kolonien lösrycktes från moderlandet, stödde sig på principen om människans medfödda rättigheter, och den konstitution och de lagar landet sedan erhöll erkände denna princip, om de också i praktiken långt ifrån tillämpade den på kvinnorna. Dessa insågo också snart lagstiftarnes orättvisa mot deras kön och förstodo att genom fast organisation gifva sina klagomål behörig kraft och auktoritet.

För mer än 46 år sedan den 19 och 20 juli 1848 hölls i Seneca Falls det första mötet för diskuterandet af kvinnans ställning. I den resolution, som därvid underskrefs af ungefär 100 män och kvinnor, begärdes följande rättigheter för kvinnorna: tillträde till alla skolor, universitet, ämbeten och yrken, samma lön för samma arbete utan åtskilnad till kön, samma rättigheter för man och hustru öfver barnen, öfver sin person och sin ägendom. På mrs Stantons ifriga uppmaning insattes i resolutionen ännu en punkt, hvori begärdes rösträtt för kvinnorna. Och det är denna fordran på rösträtt, som alls sedan dess blifvit själfva kärnpunkten i arbetet för kvinnornas rättigheter i Amerika. För detta arbetes olika skeden och de framgångar, som vunnits inom olika områden redogör fröken Gripenberg och slutar sin framställning med en allmän karakteristik af det amerikanska reformarbetet, hvori hon bland annat yttrar:

»Det intryck man får af kvinnoarbetet i Amerika är, att kvinnorna med en i gamla världen — England naturligtvis undantaget — nära nog okänd solidaritetskänsla arbetat fram sin egen sak. Med sådana, exempel därpå, som de hvilka i det föregående blifvit framlagda, frågar man sig, hur det är möjligt, att de ännu icke på alla punkter vunnit seger. Detta beror dels af landets enorma storlek, som gör, att 'det som skrikes i Maine höres som en hviskning i Kalifornien', dels af de massor okunniga invandrare, hvilka genast vid ankomsten till Amerika få rösträtt och sålunda hafva inflytande på lagstiftningen.

Vidare hafva de många politiska partierna verkat splittrande på kvinnosaken.

Männen i våra partier — säger en amerikansk författarinna — äro i *främsta rummet* republikaner, demokrater, prohibitionister eller socialister o. s. v., allt efter hvilket parti de tillhöra. De tolerera nu — eller till och med utbedja sig — kvinnornas hjälp. Men så snart deras parti vinner sitt mål, skola de återfalla i sitt ensidigt manliga åskådningssätt och återgå till sina gamla betänkligheter rörande våra rättigheter. När man därför frågar mig: »Hvilket parti skola vi kvinnor tillhöra? Skola vi vara republikaner, demokrater, nykterister eller socialister?» så svarar jag: »*Intet* parti, ty så länge vi äro utan rösträtt, hafva vi ingen erkänd betydelse i något af dem.»

I *England* liksom i Amerika var det kvinnorna själfva som togo arbetet för sina rättigheter om hand. »Den ihärdighet hvarmed de arbeta» — yttrar förf. — »den själfbehärskning, hvarmed de koncentrera sitt arbete, måste väcka beundran. De springa ej efter hvarje eldfluga, som på sin vinge bära orden: »en vår tids fråga» och splittra ej sina krafter på otaliga goda företag. Ja, den koncentration, hvarmed de arbeta, skulle helt visst ofta annorstädes stämplas som ensidighet. Mången kvinna ägnar all sin lediga tid åt rörelsen till förmån för kvinnors verksamhet i fattigvården, eller åt studier i kvinnofrågan eller samtal därom med parlamentsledamöter. Mången förening koncentrerar sin verksamhet i samma syfte. Man har med ett ord mod att göra endast *en* sak, men göra den väl. Det oaktadt skall man icke finna ensidighet och trångbröstad uppfattning hos verkligt framstående kvinnosaksvänner. »Vid lifsåskådning, men koncentration i arbetet», tyckes ha blifvit deras motto.

Den friska entusiasm, som utmärker t. ex. de amerikanska kvinnorna, finner man däremot icke i *England*. Kvinnorna hafva medfört något af den för nationen egna konventionalismen äfven till kvinnosaksarbetet. Hvad som däremot är gemensamt för begge ländernas kvinnor är, att de bibehållit sin kvinlighet i detta ords ädlaste bemärkelse samtidigt med att deras medborgerliga egenskaper utvecklats till en hos oss okänd grad. De tyckas aldrig glömma, att de så att säga i hemmets intresse kräfvat sin människorätt. Aldrig ser man heller kvinnor med så starkt utpräglad modersblick på lifvet som dem, hvilken man påträffar bland kvinnosakens pionierer i de båda länderna.

Detta gör att man vid en granskning af rörelsens utveckling i *England* med ett visst lugn ser dess fortsättning till mötes. Ty de engelska kvinnorna hafva hittills aldrig frångått den af Stuart Mill nedlagda grundprincipen för deras arbete, att kvinnosaken i främsta rummet är en etisk fråga i detta ords mest vidsträckta bemärkelse.»

Om kvinnofrågan i *England* har haft sin största betydelse som en etisk fråga, har dess ekonomiska sida blifvit i synnerhet i början mest betonad i *Tyskland*, och rörelsen har där hufvudsakligen varit riktad på att skaffa de unga flickorna tillfälle till en bättre uppfostran och att för kvinnorna öppna flere arbetsområden samt skaffa dem rättighet att studera vid universiteten. I allmänhet har där saknats rätt insikt om sammanslutningens betydelse. Rörelsen har i *Tyskland*, äfven i den begränsade form den uppträdt, haft att mer än i de anglo-saxiska länderna strida mot fördomar, rotfästade i följd af sociala förhållanden och litteraturens alster.

Vi hafva i det ofvanstående sökt att i största korthet angifva några af förf:s synpunkter vid redogörelsen för reformarbetet för förbättrande af kvinnans ställning i de tre första länder hon behandlar. Fröken Gripenberg nöjer sig dock ingalunda med att lämna en historik af kvinnofrågans utveckling i de olika länderna med omnämmande af de förnämsta ledande personligheterna, utan hon ägnar sitt ämne en vida mångsidigare behandling. Hon redogör för kvinnouppfostran i de respektive länderna, för kvinnans verksamhet på de lärda banorna och de praktiska områdena, för kvinnans ställning inför lagen, för kvinnofrågan inom litteraturen, etc. och hennes skildring är präglad af stor grundlighet och samvetsgrannhet på samma gång framställningen är liflig och underhållande.

Innan vi för denna gång lämna hennes förtjänstfulla arbete, vilja vi helt kort omnämna ännu ett par moment i det samma, hvilka synt oss särskildt värda uppmärksamhet. Först framställningen af kvinnofrågan i Ryssland med dess hastiga uppsving och de, oaktadt reaktionen efter Alexander II:s död, goda resultat den lämnat. Särskildt hafva de ryska kvinliga läkarna gifvit ett vackert exempel på ett själfuppoftande arbete. Oaktadt de många svårigheter de hafva att strida emot först under sin studietid och sedan efter aflagda examina, då de ej af lagen erkännas såsom läkare, (det har t. o. m. flere gånger hänt att de på landsbygen förbjudits att praktisera, ehuru de af byrådet blifvit kallade till kommunen, eller att apotekarna fått tillsägelse att icke tillreda medicin efter en kvinlig läkares recept), är deras antal i Ryssland i ständigt stigande. I början af 1880-talet funnos där 250 kvinliga läkare, och år 1888 hade 695 kvinnor genomgått läkarekurser antingen hemma eller i utlandet. Antalet läkare i Ryssland isynnerhet på landsorten är ytterst begränsadt. Mången gång får en ung kvinlig läkare (feltscheritsa), då epidemier rasat, åka hundratals verst på eländiga åkdon mellan de aflägsat belägna byarne. Hon får knappast äta eller hvila, och måste därunder kämpa mot de värsta sanitära missförhållanden, alstrade af osnygghet, okunnighet och fattigdom, utan att ha desinfektionsmedel till sitt förfogande och ofta med 80 å 150 verst till närmaste apotek. Med obetvinglig energi arbeta sig dessa »feltscheritsor» genom alla svårigheter och det finns blott en mening om deras exempellösa hängifvenhet för sitt kall.

Till slut vilja vi med några ord beröra förf:s framställning af samskoleförhållandena i Nederländerna, då erfarenheten från nämnda land ofta förbises af de svenska anhängarna till samundervisningen. Efter en allmän skildring af de holländska flickskolorna yttrar förf.:

»Öfverhufvud synes samskoleidén hafva största framtid i Nederländerna. Måhända beror detta på folkets lugna, praktiska lynne, som kommer det att inse de stora ekonomiska fördelar ett dylikt skolsystem medför.

F. n. torde de kvinliga skolförhållandena i Nederländerna gestalta sig på ungefär följande sätt:

I byar och småstäder äro elementarläroverken alltid samskolor. I de större städerna äro privatskolorna i regel separata läroverk, medan däremot de af staten, kommunen eller associationer underhållna läroverken alltid äro samskolor. Under de senaste 7 åren har staden Amsterdam t. ex. uteslutande inrättat samskolor för tre kategorier läroverk af sina reglementerade fyra. I denna stad finnas nämligen 4 olika kategorier elementarläroverk: till första klassen räknas friskolor, helt och hållet bekostade af kommunen; i skolor af andra klassen betala eleverna 6 floriner i årsafgift, i tredje klassens läroverk betalas 20 floriner och i fjerde 70 floriner i årsafgift. I regel äro i Amsterdam skolorna af första och andra klassen samskolor, de af tredje klassen såväl samskolor som separata läroverk, och de af fjerde klassen aldrig eller endast undantagsvis samskolor. Sålunda finner man, att samuppfosttran här liksom i Amerika har sina motståndare hufvudsakligast bland de rika och förnäma.»

* * *

En hel litteratur af rikhaltigt och värdefullt statistiskt material till belysning af kvinnans ställning har uppstått i och med de rapporter, som i olika länder utarbetades till de stora kvinnokongresser, som 1893 höllos i Chicago i samband med världsutställningen. Det är två af dessa rapporter »*Norske kvinders retslige og sociale Stilling af Gina Krog*, utgifvet af Norsk Kvindesagsforening» samt »*Kvinnan och kvinnoarbetet i Finland af Unionen*, Kvinnosaksförbund i Finland», som vi här vilja omnämna med några ord.

Det norska arbetet, har såsom dess titel anger, koncentrerat sitt område på och ger en grundlig och intressant framställning af den norska kvinnans sociala ställning ifrån äldre tider allt intill utgiftsåret. Utom en kortare inledning innehåller det sex afdelningar. Den första behandlar den personrättsliga ställningen (myndighet, förmyndarskap, arf, näringsrättigheter, straffbestämmelser). Den gifta kvinnans rättsliga ställning är ämnet för den andra afdelningen, och författaren får där tillfälle att närmare redogöra för ägendomsförhållandena mellan makar, deras personliga rättsförhållande rättighet öfver barnen, skilsmässa, äktenskapsålder. I tredje afdelningen behandlas kvinnans ställning i stat och kommun. I den fjerde redogöres för de platser inom det offentliga lifvet, som äro öppna för kvinnor.

Den femte afdelningen ägnas åt den kvinliga undervisningen och den sjette åt kvinnans sociala ställning, och där lämnas äfven uppgifter om den kvinliga föreningsverksamheten samt en mängd statistiska siffror rörande mäns och kvinnors användning inom olika yrken, deras arbetslöner, etc.

Det finska arbetet, hvilket utgifvits på såväl landets begge språk som på engelska, liknar till uppställningen ganska mycket de af den svenska damkomitén utgifna rapporterna, ehuru det kanske ägnas större uppmärksamhet åt de kroppsarbetande kvinnornas förhållanden. Det innehåller följande hufvudafdelningar: »Den finska kvinnans rättsliga ställning» samt »Några drag af den finska kvinnans ställning enligt rådande sed». Vidare kvinnans uppfostran och kvinnan som lärarinna, kvinnan på litteraturens och konstens områden, kvinnan i statens och kommunens tjänst, i den kommunala fattigvården, i de praktiska skolorna, i handel och näringar, vid landtbruket, mejerihandteringen m. m., vid hälso- och sjukvården, i välgörenhetsarbetet, i nykterhetsarbetet. De sista afdelningarne handla om sedlighetsarbetet, tjänarinnans ställning, kvinnan i föreningar, hvarjämte arbetet åtföljes af en bilaga: »Välgörande föreningar och inrättningar i Finland 1892».

Bristen på utrymme hindrar oss att ingå i en närmare granskning af dessa båda arbeten och de många värdefulla uppgifter de innehålla, hvilka icke äro minst intressanta för oss genom de jämförelsepunkter de erbjuda med motsvariga förhållanden i Sverige. Vi vilja dock, innan vi slutar vår öfversikt, från reformarbetet för höjande af kvinnans rättsliga ställning i de tre grannländerna anföra några årtal, hvilka visa, att en viss samtidighet rådt i afseende på reformerna inom lagstiftningen i de tre länderna.

I *Sverige* hade ständerna 1810 tillerkänt k. m:t rätt att å nädeväg förklara ogift kvinna myndig, genom en kungl. förordning af år 1858 blef ogift kvinna myndig vid 25 års ålder efter anmälan hos vederbörande domstol, 1863 blef hon vid 25 års ålder myndig utan att särskild anmälan behöfdes, och 1884 inträdde myndighetsåldern redan vid 21 år. I *Norge* togs det första större steget till ogift kvinnas myndighetsblifvande 1845, 1863 blef i afseende på personlig myndighet all åtskilnad upphäfd mellan män och ogifta kvinnor, hvilka blefvo »minderårige» (d. v. s. myndige under kurator) vid 18, och fullmyndige vid 25 års ålder. Genom lag af 1869 blef fullmyndighetsgränsen för ogifta kvinnor såväl som för män nedsatt till det 21 året. I *Finland* blef ogift kvinna genom lag af 1864 berättigad att

vid fyllda 15 år sjelf förvalta hvad hon genom eget arbete förtjänar, att vid fyllda 21 år sjelf förvalta sin egendom, om hon för rätten anmält sin önskan därom och vid fyllda 25 år myndig och berättigad att förvalta sin egendom utan särskild anmälan hos rätten.

Lika arfsrätt med broder fick kvinnan i *Sverige* 1845, i *Norge* 1854 och i *Finland* först 1878.

I afseende på den gifta kvinnans ställning visar den norska lagen ett bestämdt försteg framför såväl den svenska som den finska. Genom lagen af den 29 juni 1888 blef nämligen i *Norge* gift kvinna förklarad myndig vid 21 års ålder. I afseende på makarnas ägdomsförhållanden stadgar lagen för öfrigt i hufvudsak följande. Makarne kunna genom äktenskapsförord såväl *före* som *efter* äktenskapets ingående ordna sina inbördes ägdomsförhållanden på det sätt parterna finna tjänligast. Där intet förord är uppgjort, består ägdomsgemenskap mellan makarna. Det gemensamma boet förvaltas då af mannen ensam, dock med några inskränkningar. Äfven där ej äktenskapsförord är ingånget råder hustrun öfver sin arbetsförtjänst samt hvad hon medels den bevisligen anskaffat till det gemensamma boet.

I *Sverige* och *Finland* däremot gäller fortfarande 1734 års svenska lag, som stadgar mannens målsmanskap öfver hustrun samt ägdomsgemenskap. Genom ett tillägg af 1874 till giftermålsbalken fick i *Sverige* hustrun rätt att sjelf råda öfver sin arbetsförtjänst, samt öfver den ägendom som genom äktenskapsförord undantagits mannens förvaltning, och öfver hvad som genom gåfva eller testamente gifvits henne med villkor att det henne enskildt tillhöra skall. De finska hustrurna fingo genom lagändring af år 1889 motsvarande rättigheter.

Norsk kvinna är icke kommunalt röstberättigad, hvilket däremot myndiga kvinnor, som f. ö. uppfylla stadgade villkor, äro i *Sverige* i följd af 1862 års kommunallagar och i *Finland* i följd af lagar af år 1865 och 1875. Valbar till respektive skolråd, skolstyrelse och skoldirektion är svensk och norsk kvinna sedan 1889, finsk kvinna sedan 1893. I *Sverige* och *Finland* är kvinnan äfven valbar till fattigvårdsstyrelse, i *Norge* däremot icke.

År 1870 och 1873 fingo i *Sverige* kvinnor rätt att aflägga mogenhetsexamen, studera vid universitet och aflägga akademiska examina. I *Norge* erhöles kvinnor motsvarande rättigheter 1884. I *Finland* däremot existerar ingen sådan rätt, utan de kvinnor, som önska tillträde till universitetet, måste i hvarje särskildt fall hos uni-

versitetsmyndigheterna utverka sig tillstånd därtill. Redan 1870 aflade för första gången i Finland en kvinna det kunskapsprof, som erfordras för tillträde till universitetet, och fullständiga examina för vinnande af akademisk grad (fil. magistergrad) aflades första gången af en kvinna 1882.

* * *

Knappt någon af kvinnosakens anhängare torde utveckla en så outröttlig verksamhet som den belgiske advokaten *Louis Frank*, för hvilkens två arbeten »*Essai sur la condition politique de la femme*» och »*La femme dans les emplois publiques*» vi i en föregående artikel redogjort. Under åren 1888 och 1893 har han tillsammans utgifvit sju större och mindre arbeten, samtliga behandlande kvinnofrågan, och dessutom en mängd artiklar i tidningar och tidskrifter rörande samma fråga. Hans senaste bok utkom för några månader sedan och bär det något egendomliga namnet »*Le grand catéchisme de la femme*», ett namn, som dock fullkomligt motsvaras af innehållets form. Katekesen har nämligen tjänat såsom förebild vid uppställningen. I 21 »lektioner», ordnade i frågor och svar, gifver förf. en ganska uttömmande utredning af olika sidor af kvinnofrågan. På detta sätt resonerar han öfver kvinnan (i allmänhet), hennes intelligens, hennes uppgift, mannens målsmanskap, den äktenskapliga troheten, föräldramyndigheten, äkta makars ägendomsförhållanden, hustruns arbetsförtjänst, kvinnans rätt att vittna, faderskapets efterforskande (la recherche de la paternité), den efterlevande makens rättighet, kvinnan som läkare, som advokat och som ämbetsman, kvinnan i offentliga anställningar, kvinnan och rätten till arbete, kvinnoarbetets ordnande, kvinnans professionella, kommunala och politiska rösträtt.

Arbetet innehåller en mängd faktiska uppgifter och sunda reflektioner, men den besynnerliga formen gör det tämligen onjutbart och verkar icke sällan rent komiskt. Förf. uppträder gärna vid passande tillfälle polemiskt och den vanliga gången af hans resonemang är, att de eller de förhållandena rörande kvinnans ställning äro i åtskilliga länder tämligen drägliga, men i hans eget hemland, Belgien, fullkomligt abderitiska.

Själft tyckes han anse, att den form han gifvit sitt arbete, skall främja dess popularitet och skaffa det större spridning än hans föregående skrifter i samma ämne. Till motto har han nämligen satt: »En vidlyftig bok och ett högt pris kunna liknas vid ett fartyg, som

endast kunna lossa sina varor i en stor hamn. Små uppsatser likna små båtar, lämpliga att intränga i de smalaste vikar för att proviantera alla delar af ett land.»

Vi frukta, att förf. misslyckats i sin goda afsikt och att hans arbete, oaktadt det låga priset och sitt i jämförelse med det rika och mångsidigt behandlade ämnet ringa omfång, icke skall vinna någon större spridning.

M. C.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

En juridisk afdelning har, såsom torde vara bekant, allt sedan byråns upprättande varit förenad med densamma. För denna gren af sin verksamhet har Förbundet haft att påräkna hjälp och råd af framstående fackmän på det juridiska området. Man har dock länge umgåtts med tanken på en utvidgning af denna afdelning och har ansett att bästa sättet att hjälpa och upplysa den rådsökande kvinnan vore om en jurist på bestämda tider kunde anträffas å Förbundets byrå för meddelande af råd och upplysningar i juridiska och ekonomiska angelägenheter. Denna plan har nu förverkligats och det är att hoppas, att denna sålunda utvidgade afdelning skall blifva till stort gagn. Förbundets jurist har sina mottagningar å byrån, 54 Drottninggatan, tills vidare 2:ne gånger i veckan, onsdagar och lördagar kl. 10—11 f. m.

*

Stipendium. Det af enskild gifvare donerade och årligen genom Förbundet utdelade studiestipendiet å 120 kr. har, i likhet med föregående år, tilldelats fil. stud. fröken Alice Thunberg.

*

Diskussionsmöte. Fredrika-Bremer-Förbundet hade till onsdagen den 21 nov. inbjudit sina medlemmar och andra för saken intresserade personer till ett diskussionsmöte i Hôtel Continentals stora sal i syfte att verka för *kvinnors inväljande i fattigvårdsstyrelser*. Mötet, som hölls under ordförandeskap af riksantikvarien Hildebrand och var talrikt besökt, lämnade ett otvetydigt bevis på att intresset för denna fråga är stort och ingaf förhoppning, att det ej torde dröja synnerligen länge innan kvinnan får intaga sin plats som medlem i hufvudstadens fattigvårdsstyrelser. I följande häfte skola vi lämna en utförligare redogörelse för mötets förhandlingar.

*

*

Stipendiefonderna. Till Södermanlands läns insats i Allmänna Stipendiefonden har öfverlämnats 50 kronor, utgörande behållningen af en soaré med sång och tablåer, anordnad af elever vid elementarskolan för flickor i Nyköping. Önskligt vore, att det vackra exemplet å andra orter måtte mana till efterföljd.

*

Förbundets höstsamkväm ägde rum fredagen den 23 nov. å Hôtel Continental och bevistades af ett 50-tal personer. Om således samkvämet var mindre besökt än vanligt, stod det i intet afseende efter sina föregångare i fråga om ett rikhaltigt program och en angenäm stämning. Till underhållningen bidrogo benäget fröken W. Aulin med några pianonummer samt fröken A. Tengvall och herr W. Dorph med vackra visor och romanser, hvarjämte ingenjör v. Köhler berättade en mängd roliga bondhistorier, som framkallade allmän munterhet.

Från skilda håll.

Sverige. *Skara domkyrkas paramentförening* är namnet på den komité af damer, tack vare hvilken Skara nyrestaureerade tempel kan uppvisa en detsamma fullt värdig altarskrud. Om denna förenings verksamhet och dess vackra resultat har dess sekreterare pastor G. Lundblad benäget meddelat oss följande:

Den 30 april 1891 hölls på inbjudan af domprostinnan Linnarson ett talrikt besökt sammanträde af damer inom Skara samhälle »för att rådgöra och besluta om åtgärder för anskaffande af *paramentala prydnader till Skara domkyrka*». En komité af tolf damer tillsattes, hvilken erhöi i uppdrag att vidtaga behöfliga åtgärder för att skaffa åt kyrkan en värdig paramentskrud.

Komiténs första åtgärd blef den att insamla frivilliga bidrag för ändamålet. En hvar medlem gick med sin teckningslista omkring inom det henne anvisade området af staden eller landtfförsamlingen. Resultatet blef öfver förväntan gynnsamt. Tillsammans 1,459 kr. 9 öre hafva sålunda blifvit insamlade.

Under tiden hade man inhämtat nödiga upplysningar och råd hos öfverintendenten Zetterwall samt satt sig i förbindelse med »*Handarbetets Vänner*» i Stockholm för att erhålla mönster och kostnadsförslag å de paramenter, som man i första rummet beslöt att anskaffa.

Under loppet af 1892 blefvo de flesta ritningarne och mönstren utarbetade och antagna, och i början af 1893 kunde arbetet med paramenternas förfärdigande begynna.

»Handarbetets Vänners» direktris, fröken Agnes Branting, själf f. d. Skarabo, har ifrån första början med varmt intresse omfattat denna uppgift att med paramenter pryda Skara vördnadsvärda helgedom och själf utarbetat de flesta ritningarne till desamma. En väsentlig del af arbetet har dock utförts kostnadsfritt eller mot arvode af frun timmer i Skara.

De viktigaste paramenterna, som sålunda åstadkommits, äro följande:

a. En stor och präktig altarrums-matta af grön filt med gul och brun bård i påläggssöm. Mönstret är komp. af fröken Sofie Gisberg i Stockholm. Sömnaden har kostnadsfritt verkställts af ett stort antal Skara-damer.

b. Tvenne *altardukar*: en helt hvit, utförd (efter ett mönster af fru H. Winge) i filet-söm af fru S. Carlsson i Skara; en med en praktfull mångfärgad bred bård i schattersöm och s. k. »opus anglicanum», efter mönster af fröknarna Videbeck och Västberg utförd af fröken A. Westfelt i Kongslena (Vestergötland).

c. Tvenne *kalkkläden*: den ena helt hvit med linnebroderi å siden, arbetad och skänkt af 4 systrar, födda Bergqvist, från Skara. Den andra med mångfärgadt silkesbroderi å crémevärgadt siden, arbetad och förärad af fru M. Branting i Stockholm och hennes döttrar.

d. Trenne par *bokdynor*: *Röda* (i samma mönster som den ena altarduken), hvarå arbetet utförts af fröken Anna Johansson i Skara; *gröna* med gult silkesbroderi, som arbetats af fröknarna Lotten och Jacqueline Hamilton i Stockholm, och slutligen *svarta*, med broderi i silfver och silke, som verkställts af fröken Tullia Lundblad (Skara).

e. Den nära 50 fot långa hvita *diskduken*, hvars tålmodspröfvande broderi utförts dels af fruarne Ödberg, Hofling och Larsson, dels af fru S. Carlsson, alla Skarabor.

f. *Dophandduk*, sydd och skänkt af fru Ingeb. Bredelius (Marie stad) och fröken E. Bredelius (Stockholm); *corporale* (duk under nattvardskärilen), förfärdigad och förärad af fröken Ester Sahlén i Venersborg samt *torkduk* för kalken (»purifikatorie»), sydd och skänkt af fröken Sigrid Lundblad i Stockholm.

Härill komma diverse öfverkast i rödt och svart att under olika tider af kyrkoåret omväxla med den fasta gröna klädseln.

En jämförelsevis rikhaltig paramentskrud har den restaurerade härliga domkyrkan således redan erhållit tack vare de aktade damer, som för ett ideelt ändamål af detta slag visat sig kunna sätta in sin energi och därför offra tid, krafter och medel!

*

Till förmån för Stockholms internationella lärarinnehem var ett lotteri anordnad den 1 sistlidne nov., hvilket inbringade i nettobehållning något öfver 3,000 kr. Hemmet har dessutom haft glädjen att från H. M. drottningen mottaga en gåfva af 250 kr. och från hertiginnan af Dalarna 100 kr. hvarjämte flera enskilda gifvare med rika gåfvor velat uppmuntra detta allmännyttiga företag.

*

23 kvinliga studenter äro höstterminen 1894 inskrifna vid Upsala universitet, däraf 10 i Stockholms nation. Bland dessa 23 finnas 1 fil. och juris kandidat samt 4 fil. kandidater. Med afseende på fördelningen inom fakulteterna tillhör 1 den jurid. fakulteten, 11 tillhöra den humanistiska sektionen, 5 den matematiskt-naturvetenskapliga och 6 ämna taga medicinsk-filosofisk examen. Beträffande hufvudämnen, så finns för närvarande endast 1 matematiker bland den naturvetenskapliga sektionens kvinliga medlemmar. Af de 11 humanisterna studera 4 lefvande språk, 3 historia, 3 filosofi och 1 latin.

*

Hufvudstadens kvinliga skolrådsledamöter. Vid det val af skolrådsledamöter, som förrättades i hufvudstaden den 26 nov. nyvaldes en kvinna i Klara församling och omvaldes fem af de kvinnor, som under föregående år verkat såsom ledamöter i skolråden. De kvinliga skolrådsledamöterna utgöras för närvarande af: fröken Evelina Fahnehjelm för Storkyrkoförsamlingen, fröken Anna Höjer för Klara församling, fröken E. Zander för Jakobs och Johannes' församling, fru H. Berg för Maria församling, fröken Lilly Engström för Hedvig Eleonora församling, fröken Mina Forsell och professorskan Augusta Ekman för Adolf Fredriks församling. Numera saknas således kvinlig representant endast i Katarina och Kungsholms församlingars skoloråd, men det är att hoppas, att hon snart skall göra sitt inträde äfven där. Att de kvinliga skolrådsledamöterna tillvunnit sig aktning och förtroende inom de församlingar, där de verka, är allmänt känt, och uttalanden i denna riktning hafva ock under senare tider vid flera tillfällen offentlig blifvit gjorda.

Fru Laura Kieler. Den dansk-norska författarinnan fru Laura Kieler höll den 11 och 12 nov. tvenne synnerligen intressanta föredrag i hufvudstaden. Det första om »Aandsliv og Nationalitetsforhold i Amerika» hade att bjuda på flere goda och originella idéer. Fru Kieler lade sina svenska åhörare särskildt på hjärtat, att de med all makt borde sträfvä för bibehållandet af den svenska nationalitetens lif i Amerika.

Under det andra föredraget, som hade till ämne »Nationalitetskampen i Sönderjylland» berättade föreläserskan åtskilliga drag ur den tysta kamp, som den danska nationaliteten i Slesvig har att utkämpa under Tysklands öfvervalde.

De båda föredragen, som voro präglade af varm och innerlig känsla, mottogos med stort bifall af åhörarne.

Redovisning

för insamlingen af gåfvor till »Korsdragarskan», hvilken öde skildrats i Dagny och Idun.

Enligt de hos undertecknad, A. Nordensson, förvarade teckningslistorna utgöra de kontant insamlade medlen *Elfvahundraåttiotvå (1182) kronor 80 öre*, och har af oss för kost och underhåll m. m. utbetalats *150 kronor*.

Återstående *1032 kronor 80 öre* har Föreningen för Vålgörenhetens Ordande för vår skyddslings räkning benäget mottagit.

Af »Milani» har skänkts *10 kr.* med villkor, att om sammanskottet öfverstege *500 kr.*, beloppet skulle lämnas till annan behöfvande kvinna, och har Fredrika-Bremer-Förbundet benäget åtagit sig denna utdelning.

Dessutom har från flere håll lämnats rikliga bidrag i husgeråd, matpoletter, kläder o. m. d. hvar till kommer pågående försäljning i boklådorna af en tryckt skrift. Och få vi å vår skyddslings vägnar hembära ett hjärtligt och varmt känt tack till alla, som så frikostigt bidragit till det vackra resultatet af insamlingen. Särskildt få vi uttrycka vår tacksamhet till redaktionen af Idun, som gratis låtit trycka den lilla skriften om en Korsdragarska.

Stockholm den 10 Oktober 1894.

Arved Nordensson.

Märhta Leijonhufvud.

C. E. LAGERSTRÖM
Sybekörs- & Modeaffär
29 Drottninggatan 29
18 Humlegårdsgatan 18
18 Götgatan 18

BIKUPAN

21 Klarabergsgatan 21

Försäljningsmagasin för Fruntimmersarbeten,

såsom:

*Väfnader, Nationaldräkter, Träsniderier,
Vadstena Spetsar, Broderier, Stickade och Virkade
arbeten, Barnkläder, Dekorationsartiklar, Dockor,
Leksaker m. m.*

Utstyrslar och alla slags Fruntimmersarbeten förfärdigas.

Märkning verkställes.

Rekvitioner från landsorten expedieras skyndsamt.

Utmärkt arbete! Billiga priser! Förtjänsten sömmerskans!

Allm. tel. 64 91.

OBS..!

**Stort lager af
Barnkläder för alla åldrar,**

till och med 16 år.

*Goda tyger! Nya, smakfulla modeller!
Billiga priser! Allm. Telefon 68 40.*

2 Stora Vattugatan 2,

hörnhuset vid Brunkebergstorg.

10 Bazaren å Norrbro 10.

H. NYSTRÖM.

Tvätta med luft!

Nutidens mest sensationella o. praktiska uppfinning!

Pneumatiska handtvättmaskinen **UNDINE.**

Patenterad i alla länder.
Enklaste, bästa och billigaste tvättmaskin i världen.
Pris pr styck blott 6 kr.

Rengör tvätten förvånansvärdt lätt; skonar tvätten såsom ingen annan metod; undantränger blixtnabbt alla andra tvättmaskiner. Sparar arbete, sparar tid, sparar penningar!

Generalagentur för Sverige:

JOSEPH LEJA,
Kongl. Hofleverantör.

Underagenter antagas å alla platser.

JAKOB KULLE, 36 Drottninggatan 36 Svenska Konstväfnader och Broderier.

Egna originalmönsterarbeten. Alla slags materialier.

Väfnader till alla ändamål.

Ylle- och Bomullsförkläden.

Svenska Mönster i färgetryck. — 36 blad å kr. 7: 50.

C. ROSÉNS ATELIER

Drottninggatan 10, 3 tr.

Telefon 58 16.

1:sta klassens Fotografi-affär!

Äkta
COLLODIN.

Tillförlitligaste

och af **Tusen-**

tals personer

bepröfvadt med-

del mot liktornar,

vårtor, hudhårdnad

och nageltrång.

Obs. alltid denna in-
registrerade etikett som
garanti för varans äkt-
het.

INTYG:

Undertecknade, som använt
Herr Axel Litströms Collochin mot
liktornar och kylknölar, ha funnit
medlet fullt motsvara sitt änd-
mål, och kunna det därför hos
enohvar till det bästa rekomen-
dera. Amål den 3 maj 1886.

I. G. Geijer. A. Ljungberg,
Rådman.

Undertecknad, som varit be-
svärad af en mängd vårtor, har
genom användandet af »Collochin»
från Apotekaren Herr Axel Lit-
ström i Falun, blifvit från dem
helt och hållet befriad; hvarföre
jag omnämnda medel hos enohvar
till det bästa rekommendera.

Motala & Nykyrke d. 27 aug.
1886. August Axén, Handlande.

Säljes hos Parfym- och Bokhandlare i flaskor å **60 öre** och **1 krona.**
Franko mot **1 kr. 20 öre.**

AXEL LITSTRÖM, Falun.

MACK'S

Dubbel-Stärkelse

Det bekvämaste och snabbaste sättet att med ringa möda stärka *kragar, manchetter* o. d. så att de få utseende af nya är att uteslutande använda Mack's Dubbel-Stärkelse. Hvarje försök leder till fortsatt bruk. Fås öfverallt. Uppfinnare och ende fabrikant H. Mack, Ulm v. D.

Ett säkert medel att stärka kragar, manchetter o. d. så att de blifva som nya. På grund af de stegrade fordringar man i våra dagar ställer på linne med afseende på styfnad och glans, har man mångfaldiga gånger sökt förbättra den enkla risstärkelsen genom att uppblanda densamma med borax, gummi, vax etc.; dock lyckas detta endast genom öfning och erfarenhet i tillblandningssättet. Härtill kommer att mången husmoder, oaktadt ihärdiga bemödanden, känner sig besviken och längtar efter ett bättre och säkrare sätt. — Detta sätt finner man blott genom begagnandet af **Mack's Dubbelstärkelse**, ett absolut tillförlitligt och fullkomligt tillredt stärkelsemedel, hvilket inne håller alla nödiga beståndsdelar i välafvägda proportioner, äfven sådana som framkalla en glänsande yta. Genom detta medel kunna kragar, manchetter o. d. stärkas så väl att de blifva som nya. Användandet af denna stärkelse är ytterst enkel.

Kruses Pensionat & Hôtel

Klarabergsgatan 52, Stockholm,

två minuters väg från Centralstationen, erbjuder såväl enkla som eleganta rum n. b. eller 2 och 3 tr. Pris: från 1: 25 per dygn. — Ref. *Med. Doktor E. W. Wretling*, Stockholm, *Doktor H. Akerström*, Upsala m. fl.
Vaktmästare möter vid stationen.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: **Fröken H. Cronius.**

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Fruntimmer,

som önska olycksfallförsäkra sig uti

Bolaget FYLGIA

kunna hänvända sig till

AMELINE STERKY.

Adress: **Stockholm, Döbelnsgatan 1 A.**

Träffas därstädes mellan 10—11 f. m. och 5—6 e. m.

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

PER FROM, Stockholm,

54 Mästersamuelsgatan 54.

OBS.! Saxar och knifvar slipas.

Från Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition hafva utkommit och finnas hos alla bokhandlare att tillgå följande nya böcker:

FRIDEBORG

Folkkalender för 1895 af B. WADSTRÖM.
Kart. 1 kr.; kloth 1: 75.

VARDE LJUS

Missionskalender för 1895
af Doc. A. KOLMODIN. Häft. 75 öre; kart. 1 kr.

GUSTAF II ADOLF

Hans person och betydelse. Några minnesord med illustrationer till jubelfesten, för menige man af NILS LÖVGREN, kyrkoh. i Gäfle.
Pris: 1 kr.

Slaffickan i Pompeji eller På hemliga vägar.

En berättelse från kristendomens första århundrade af E. S. HOLT. Häft. 1: 25; kart. 1: 50.

Bland granar och palmer

Berättelse af ERNST EVERS.
Pris: häft. 1: 25; kart. 1: 57.

Upptagen eller Kvarlämnad

Berättelse af O. F. WALTON, förf. till "Ett lyckligt val", "Gamla posetivet", "Skuggor" m. fl. Häft. 60 öre; kart. 75 öre.

Skolmästaren och hans son

En berättelse från 30-åriga kriget af K. H. CASPARI. Öfvers. från 11:te uppl.
Häft. 1 kr.

SYSKONEN

Berättelse af BERTHA SAGER.
Häft. 50 öre; kart. 75 öre.

TVÅ SLAGS LIF

En berättelse ur verkligheten för ung och gammal af A. B. BUXTORF.
Häft. 75 öre; kart. 1 kr.

LITEN OCH VÄRNLÖS

Berättelse af M. LEIBRECHT.
Häft. 75 öre; kart. 1 kr.

Berättelser för folket

Tionde häftet. Af ERNST EVERS.
Häft. 75 öre; kart. 1 kr.

Ur svenska folklifvet.

Berättelse af H. K. Andra häftet. Pris: 50 öre.

Bibliotek för de unga

Flera nya häften.
N:ris 66-69 å 10 till 30 öre pr st.

Teckningar ur lifvet

af E. S. K. Häft. 1: 25.

Några tilldragelser ur
Baron Hans Henr. von Essens
Lefnad. Meddelade af honom själf.
Häft. I och II, hvardera å 1 kr.

Saisonens Modellkappor

samt hela det färdiga lagret af

Vinterkappor

slutförsäljas från och med Torsdagen den 1 Nov.

till betydligt nedsatta priser.

21 TH. LUND, 21
Drottninggatan
OBS.! 1 tr. upp. OBS.!

HANDSKAR.

Glacé brodé 2: 00

" " 1: 60

Herr promenad 2: 75

" bal 1: 25

Handskar tvättas väl och billigt.

Maria Ferlin,

17 Drottninggatan 17

Allm. telefon 71 17.

Stockholm.

Riks- 3 73.

Smedman den äldres
HANDELS-SKOLA

Stockholm, **Stortorget 16.** Allm. tel. 21 77.

Nya elever mottagas alla tider på året. — **Anmälningstid 9—1.**

Dugliga biträden erhållas från skolan.

Revisioner och bokföringar utföras till moderat pris.

OBS.! Å bref anhålles om fullständig adress.

Aktiebolaget Paracitida

Decinfektions- och Mattrengöringsanstalt

Tel. 87 99. 101 Valhallavägen 101. Tel. 87 99.

Rengör mattor efter föregående desinfektin från damm och smuts enligt ny metod;

Rengör möbler, säng- och gångkläder från mal och andra parasiter;

Reder tagel och renar fjäder medelst nykonstruerade maskiner.

Pelsverk och mattor emottgas till konservering emot mal.

Hämtning och hemsändning inom Stockholm kostnadsfritt.

Kontor: **Drottninggatan 23**, 2 tr. upp.

Allm. Telefon 73 73.

Å *Fredrika-Bremer-Förbundets* byrå mottagas anmälningar till inträde i *Förbundets*

Sjukassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af *Förbundet*, kunna blifva delegare i densamma.

Skjuksköterskor.

med goda betyg öfver genomgångna lärokurser och utöfvad praktisk verksamhet finnas anmälda å *Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå*, 54 Drottninggatan, 1 tr. Allm. Tel. 48 16.

Winborgs LACTOSERIN-CACAO

Välsmakande, kraftigt närande, hälsosam!

Förordad af professorerna Olof Hammarsten, C. E. Bergstrand, med.
dr. Ch. Em. Hagdahl m. fl.

Hälsovännen, tidskrift för allmän och enskild hälsovård, yttrar i
sitt nummer för den 1 februari följande:

»Särdeles närande och värderikt såsom ett koncentreradt
och smaktligt näringsmedel är äfven den i
handeln hos oss införda lactoserincacao.»

Pris pr burk om

$\frac{1}{2}$ kilo kr. 2,50; $\frac{1}{4}$ kilo kr. 1,30; $\frac{1}{8}$ kilo kr. 0,70.

Erhålles hos hrr specerihandlare samt i parti hos

Th. Winborg & Co., Stockholm.
Kongl. Hofleverantör.

Wimans Spisar

för ved och torf.

Vedslöseri omöjligt. Ugnarne icke belagda med någon lera, steka och
grädda utomordentligt jemnt, väl och fort. Inga »brännplåtar» att förnya.
De yppersta intyg från hela landet. Kunna ses i verksamhet och profvas å

Ingeniör E. A. WIMANS Utställning och Försäljning,
17 Fredsgatan 17, Stockholm.

Gunilla Viléns Handarbets-Atelier,

46 Klarabergsgatan 46.

Grundlig och praktisk undervisning lämnas elever i alla slags handarbeten. Kurs,
omfattande 50 tim, **15 kr.**, en lektion, 2 tim, **75 öre.** Resande i Stockholm uppmärk-
sammas på min Handarbets-Atelier såsom särdeles lämplig därigenom, att eleven själf
får bestämma lektionstiden från 9 f. m. till 5 e. m.

OBS! Beställningar emottagas för upprättningar, monteringar samt förfärdigande
af linneutstyrslar.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS! Priselönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

➡ Allt arbete utföres noggrant och af bästa materiel. ➡

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,

52 Drottninggatan 52.

August Bergin & Co

Magasin för Speglar & Tafvelramar

STOCKHOLM

22 Lilla Vattugatan 22.

Allm. Telefon 51 79.

Stockholms Internationella Lärarinnehem

26 Kungsgatan 26

mottager pensionärer för längre eller kortare tid.

Sparsamma Fuar!

Ull och Stiekylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Schalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m.

OBS! Gardiner i fornnordiska färger och mönster väivas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väivas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och prässning verkställes. Profver och pröfningar på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! **HILDUR ANDERSSON,**

Rikstel. 163. Alm. Telefon 7653. 12 **Hötorget 12,** ingång från *Oxtorgsgatan.* *Stockholm*

Fredrika-Bremer-Förbundets Jurist

lemnar åt kvinnor råd och upplysningar i juridiska och ekonomiska angelägenheter.

Träffas å förbundets byrå

54 Drottninggatan, 1 tr.

Onsdagar och Lördagar kl. 10—11 f. m.

Hos E. T. Bergegrens bokhandel nyss utkommet:

Svenska och finska porträtt

Andra häftet.

Med 206 illustrationer. Pris 5 kronor.

(S. T. A. 12001)

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent n r2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmiddel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvadan densamma ovilkörligen gör hyn och huden *hvit, vacker och smidig*, hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någon tids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregistrerade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm.